

INTRODUCCIÓ. OBJECTIUS I METODOLOGIA

La immigració és un dels elements que caracteritza la societat andorrana actual on la majoria de la població és d'origen estranger, i ha estat un factor bàsic en la transformació econòmica i social que ha viscut el país en les darreres dècades i que també ha comportat canvis en l'àmbit cultural, polític, etc.

L'objectiu d'aquest capítol/apartat és analitzar la **percepció** que té la població d'Andorra sobre l'efecte de la immigració en l'economia i en la societat andorrana. D'una banda s'analitza com valora la població l'impacte de la immigració en relació a l'economia del país i especialment la seva participació el mercat laboral (si es considera positiva o negativa, si s'estableix una relació de complementarietat o de competència amb la població autòctona, etc), i d'altra banda com es valora l'efecte que té la presència de la població immigrada en l'àmbit cultural i identitari (si es considera un enriquiment cultural o es creu que posa en perill la llengua, la cultura i la identitat andorrana). També es descriu i s'analitza l'opinió de la població sobre diferents aspectes relacionats amb el procés d'integració dels immigrants (valoració sobre els drets socials i polítics dels immigrants, i sobre els elements que es consideren importants per a la seva integració). Finalment, també s'han recopilat dades que es poden considerar com indicadors de la interacció entre els diferents grups nacionals, en l'àmbit de les relacions personals (relacions familiars, d'amistat, de treball, etc.) i en la formació de parelles.

Pel que fa a la metodologia emprada cal assenyalar que es tracta d'una investigació secundària, ja que s'ha analitzat informació existent prèviament (s'han utilitzat dades procedents d'altres estudis realitzats pel Centre de Recerca Sociològica). Així mateix, per a l'elaboració del marc teòric i contextual s'ha realitzat una revisió bibliogràfica i s'ha recollit informació d'estadístiques, documents i d'altres textos sobre el tema.

Aquest text està estructurat en sis part. En la primera es presenta el marc teòric centrat especialment al voltant dels conceptes d'immigració i integració. En el segon punt es recullen les dades relatives a l'arribada d'immigrants a Andorra per períodes, emmarcades en el context de la transformació econòmica del país i els canvis experimentats en la societat andorrana. En el tercer punt es planteja l'estructuració de la societat andorrana en tres eixos: segmentació juridicopolítica, segmentació laboral (socioeconòmica) i segmentació lingüística i cultural. En el següent apartat s'analitzen les dades relacionades amb la percepció de la població d'Andorra sobre la immigració (com valoren l'impacte de la immigració en l'àmbit econòmic i en el mercat de treball, en l'àmbit cultural i social, i també la percepció en relació al procés d'integració dels immigrants). El cinquè apartat tracta sobre les relacions personals entre els diferents grups nacionals que componen la població d'Andorra. En l'apartat final, es resumeixen les principals conclusions sobre la percepció que té la població d'Andorra en relació a la immigració en els aspectes plantejats.

1. SOBRE ELS CONCEPTES D'IMMIGRACIÓ I INTEGRACIÓ

Parlar d'immigració suposa veure el moviment migratori (el desplaçament de persones d'un lloc a un altre on estableixen la seva residència definitiva o per un període de temps considerable) des del punt de vista del país d'arribada que és diferent a la visió del fenomen des del lloc d'origen (emigració).

Cal precisar que el concepte d'immigrant no sempre correspon al d'una persona de nacionalitat estrangera, ja que hi ha persones que han arribat com a immigrants però han adquirit la nacionalitat andorrana, mentre que algunes persones amb nacionalitat estrangera no són immigrants ja que han nascut a Andorra (fills de pares estrangers) però no han adquirit la nacionalitat andorrana. En general, però, a efectes legals o administratius, són considerats immigrants els residents que no tenen la nacionalitat andorrana atès que necessiten la corresponent autorització per residir i/o treballar a Andorra; en aquest sentit, una persona deixaria de ser immigrant quan adquireix la nacionalitat andorrana.

Des del sorgiment dels estats-nació com a forma d'organització política, el concepte de nacionalitat (estat jurídic o condició de pertinença d'una persona nascuda o naturalitzada en una nació) està relacionat amb el de ciutadania (condició amb la qual una persona adquireix uns drets i uns deures dins d'una col·lectivitat política), i cada estat té unes normes que regulen el procés pel qual un individu adquireix la nacionalitat.¹ Però en l'actualitat s'estan produint transformacions, arran dels processos de globalització i l'increment dels fluxos migratoris, que qüestionen el paper dels estats-nació i el concepte de ciutadania: hi ha persones que poden gaudir de beneficis de ciutadania d'una nació sense tenir-ne la nacionalitat (es reconeixen certs drets als estrangers residents) i la ciutadania pot transcendir l'àmbit nacional (per exemple, la "ciutadania europea").²

Les motivacions que duen a les persones a emigrar, així com les intencions de quedar-se definitivament al país o marxar passat un temps i els motius pels quals escullen un destí o un altre, són alguns condicionants del flux migratori.

En l'anàlisi de les migracions s'ha produït des dels anys 70, sobretot en alguns països europeus i als Estats Units, un debat entre dos enfocaments principals: l'individualista i l'estructural.³

La perspectiva individualista parteix de considerar les migracions com a resultat de la lliure decisió d'individus particulars; aquests, a partir de la informació de que disposen, valorarien els avantatges i desavantatges de residir a un altre país, i si els primers

¹ En els estats-nació moderns, hi ha dos criteris bàsics per determinar el dret a la nacionalitat: el lloc de naixement o ius soli (dret de sòl o territori) i la filiació o ius sanguinis (dret de sang o descendència) que es combinen entre si. També es pot adquirir la nacionalitat per altre vies com el matrimoni, la naturalització o l'elecció, que segons el cas exigeixen certes condicions prèvies (temps de residència, coneixement de la llengua, etc.).

² Ocaña, J. C.: "La Unión europea: el proceso de integración y la ciudadanía europea". Disponible a: <<http://clio.rediris.es/udidactica/ciudadaneuropea.htm>>.

³ Seguint la descripció que s'exposa a Actis, W.; Pereda, C.; De Prada, M. A. / Colectivo Ioé (1999): *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos: una visión de las migraciones desde España*. València, Universitat de València.

superen els segons es prendrà la decisió d'emigrar. El mateix criteri subjectiu (optimitzar el benestar) és la clau utilitzada per analitzar els comportaments dels immigrants en el país de destí. L'atenció es centra en les motivacions i expectatives dels individus, en les seves formes de convivència i contactes, és a dir, en el microcontext. Des d'aquesta perspectiva es considera que els fets socials són la suma de les accions individuals, sense tenir en compte com els contextos socials condicionen i limiten les decisions de les persones.

La perspectiva històrico-estructural, es centra en el caràcter sistèmic o estructural dels fenòmens migratoris. Un sistema migratori és caracteritzat com un conjunt dinàmic, integrat per dos o més punts (països, regions, comarques) vinculats per fluxos humans. Des d'aquesta perspectiva la unitat d'anàlisi ja no són els individus sinó el sistema i els seus elements i es considera que els moviments migratoris només es poden comprendre dins d'un context d'una anàlisi històrica, és a dir, que per explicar les migracions cal tenir en compte les condicions estructurals específiques de cada període històric. Des d'aquesta perspectiva es dona al procés migratori un caràcter macrosocial: són els canvis estructurals i no la suma de decisions individuals els que l'expliquen.

Per superar les limitacions de l'individualisme i del determinisme estructural, és convenient integrar les dues perspectives en l'anàlisi de les migracions, incloent tant una dimensió socioeconòmica (per conèixer les grans tendències que afecten a les societats d'origen i destinació, les relacions que s'estableixen entre elles i el lloc que ocupa cadascuna en el sistema mundial), com una altra més ideològicocultural (conformada per imatges, percepcions, valoracions, discursos socials que no són producte purament individual, sinó que les estructures ideològiques relacionen els contextos socioeconòmics i institucionals amb els agents socials individuals). Enmig d'aquests dos nivells d'anàlisi hi ha les xarxes socials migratòries, entenent-les com processos socials que connecten a gent establerta en diferents espais, oferint possibilitats de desenvolupar estratègies fora del lloc de naixement; les xarxes socials actuen com a mediació entre el context global i les conductes individuals i permeten explicar comportaments concrets que poden semblar aparentment discordants: de vegades una persona pot prendre la decisió d'emigrar més per la seguretat que li ofereixen els seus contactes que pels avantatges materials que pot obtenir.

Quan es parla sobre la immigració generalment també es fa referència a la integració, concepte que té diverses accepcions i s'utilitza amb diferents sentits. D'una banda, en el llenguatge comú es considera integrat el grup d'origen estranger que no planteja problemes a la població autòctona (connotació d'invisibilitat), i d'altra banda també s'utilitza el concepte d'integració en el sentit d'igualtat formal dels immigrants i els seus descendents en relació a la població autòctona.⁴

Des de la sociologia de la immigració, la integració es defineix com el procés d'incorporació dels immigrants a una societat d'arribada en diferents àmbits relacionats entre si: estructural (inserció en el mercat de treball), juridicopolític (estatus jurídic assolit, en relació a la legislació d'immigració i de ciutadania), cultural (maneres d'actuar, formes de vida, pautes culturals, tradicions, etc.), identitari (sentiment de

⁴ Herrera, E. (1994): "Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración". *Papers: Revista de sociologia*, núm. 43. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.

pertinença a un col·lectiu o sentiment de pertinença nacional) i de xarxes socials (relacions entre els diferents grups de població).⁵

Segons alguns autors (Salt, 1991), la integració de les minories ètniques –que té com a objectiu la incorporació a la societat dels grups ètnics que pateixen situacions de subordinació o exclusió– no es pot entendre com una assimilació que anul·li la identitat, sinó que ha d'eliminar obstacles jurídics, culturals, lingüístics, etc., per tal que les minories ètniques puguin viure de la mateixa forma i sentir-se part del conjunt de la societat. En alguns casos s'utilitza el terme integració per definir la situació final en la que es produeix una relació i una articulació entre les parts que componen una societat, alhora que hi ha certa identificació de cadascuna de les parts amb el tot, respectant les diferències socioculturals i les identitats (Glazer, 1983). Per altres autors (Gordon, 1964) la integració és la incorporació en igualtat de condicions a la política i a l'estructura socioeconòmica de la comunitat, amb absència de discriminació a causa de l'origen o per la pertinença a una minoria ètnica.⁶

Segons Wagman,⁷ hi ha propostes d'integració que en lloc de reconèixer les barreres de participació social, consideren que la causa de que els immigrants no estiguin integrats és que mostren certes limitacions o mancances culturals, socials o personals (idea de la relativa inferioritat de les cultures i dels països dels immigrants), i que per integrar-se han d'aprendre i adquirir els valors i capacitats que els permetin accedir a la societat d'acollida. Aquest concepte d'integració té en el rerefons la idea de la relativa inferioritat de les cultures i països emissors d'immigrants, i sovint es relaciona aquesta creença amb la imatge de l'immigrant com a persona menys respectuosa, més molesta o fins i tot com a persones conflictives o perilloses.

Hi ha diverses formes d'incorporació dels immigrants a les societats receptores en funció de les particularitats històriques, polítiques i socials de cada país o regió, i de com s'ha format i es defineix la comunitat nacional i la pertinença. De manera esquemàtica els models d'integració-incorporació es poden classificar en tres tipus:⁸ l'assimilacionista (basat en la idea d'igualtat a través de l'adopció dels valors i normes de la societat dominant sense tenir en compte la diversitat, com en el cas de França), el model multiculturalista o pluralista (basat en el respecte i protecció de la diversitat cultural dins un marc d'identitat compartida, com als Països Baixos, Suècia o Canadà) i el model de separació o exclusió (amb un marc restrictiu sobre immigració i accés a la ciutadania, i la separació entre les diferents comunitats ètnicoculturals, com en el cas d'Àustria o Alemanya).

⁵ Herrera, E. (1998): "La incorporació d'immigrants a societats d'arribada". *Revista catalana de sociologia*, núm. 6. Institut d'Estudis Catalans. Disponible a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000043%5C00000030.pdf>>

⁶ Autors referenciats a Garreta, J.; Samper, L.: "Integració sociocultural dels immigrants: aspectes teòrics". Dins Samper L. (coord.) (2002): *Integració dels immigrants a Lleida: noves i velles migracions*. Lleida, Pagès.

Disponible a: <<http://www.gencat.es/ptop/program/descarrega/immigracio.PDF>>

⁷ Wagman, D. (2005): "Integración e inmigración". Texto para el seminario *Inmigración y Seguridad* Disponible a <<http://www.sosracismomadrid.es/descargas/7.html>>

⁸ Rodríguez, D. (2007): "Inmigración y modelos de incorporación: contextos, claves del debate y tendencias de futuro".

En la pràctica, i seguint l'argumentació de Dan Rodríguez (2007), en cada país es produeix una combinació en diferent grau de les dues perspectives bàsiques: el model assimilacionista i el model pluralista. El model assimilacionista, de tradició liberal francesa, es basa en la necessitat de respectar uns valors i principis legals comuns i compartits per tots, per arribar a una societat cohesionada, sense tenir en compte la diversitat, de manera que el grup minoritari ha d'adoptar totalment els valors i normes de la societat dominant (submissió o absorció). El pluralisme cultural, de tradició anglosaxona, es basa en el reconeixement i protecció de la diversitat cultural, amb més o menys igualtat cívica o consideració separada de les minories. Segons el país o regió es dóna una combinació de tendències més pluralistes o més assimilacionistes. Així, es pot donar un reconeixement de la diversitat cultural només en l'esfera privada, predominant l'assimilació dels immigrants i les minories ètniques en l'esfera pública (el que alguns autor anomenen multiculturalisme "feble"), o hi pot haver un reconeixement institucional de la diversitat cultural en l'esfera pública amb un recolzament actiu de les diverses comunitats ètniques o culturals, amb el que les persones s'identifiquen amb el país i amb la societat en conjunt sense renunciar a les pròpies identitats ètnicoculturals (multiculturalisme "fort").

Aquests models presenten limitacions que els condueixen al fracàs. El model assimilacionista en no reconèixer la diversitat cultural en l'àmbit públic pot conduir a la marginació o exclusió d'alguns grups, mentre que el model multiculturalista es critica perquè pot afavorir processos de segregació amb la creació de societats paral·leles i separades (mosaic cultural) que limiten la cohesió social. Per evitar aquestes tendències extremes cal articular models que permetin conjugar la diversitat cultural i d'identitat amb la cohesió social, econòmica i política, proporcionant als immigrants i a les minories els mateixos drets civils i les mateixes oportunitats socioeconòmiques que a la majoria, reconeixent les diferències, però superant les relacions de desigualtat i fragmentació de la societat formada per comunitats aïllades.⁹

S'han fet diverses interpretacions del multiculturalisme, que en alguns casos han derivat en argumentacions xenòfobes. Hi ha autors que consideren que el multiculturalisme és una ideologia perniciosa perquè fragmenta i enfronta, argumentant que hi ha immigrants que són molt difícils o impossibles d'integrar (per exemple els immigrants musulmans a Europa, a causa de la incompatibilitat entre l'Islam i la civilització actual, entenent que les seves creences estan en contra del sistema pluralista i la democràcia) i que la concessió dels drets de ciutadania a aquests immigrants condueix a una "desintegració multiètnica" (Sartori, 2001). Des d'aquesta perspectiva es consideren les cultures com a entitats homogènies i estàtiques (s'identifica l'Islam amb la intransigència religiosa, quan de fet hi ha múltiples formes de viure l'Islam i de ser musulmans) enlloc de veure-les com a construccions heterogènies i canviants. Des d'una altra perspectiva, el multiculturalisme, entès com la convivència de grups amb diferents cultures en un mateix entorn geogràfic i social, es considera que pot ser una oportunitat per a l'enriquiment mutu, si bé és cert que exigeix d'ambdues parts un procés d'educació en la tolerància i de diàleg intercultural, respectant els valors, lleis i normes mínimes de convivència.¹⁰

⁹ Rodríguez, D. (2007).

¹⁰ Calvo Buezas, T. (2003): "Inmigración, racismo y multiculturalidad. ¿Gangrena de la sociedad o enriquecimiento mutuo? *1r Congrés Internacional Multiculturalitat i Ciutadania*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

Alguns autors, com Miguel Pajares,¹¹ defineixen el diàleg intercultural com una proposta que es diferencia del multiculturalisme. Es considera que una societat és multicultural pel fet de contenir una gran diversitat de pautes culturals, creences, aspectes identitaris, etc., diversitat que s'incrementa amb la immigració i que es veu com un fenomen dinàmic que enriqueix la societat (les persones immigrades introdueixen aspectes culturals nous a la societat receptora alhora que incorporen aspectes culturals d'aquesta societat). A diferència del multiculturalisme que condueix a un desenvolupament separat de cada grup i a la conservació de les "cultures existents", el diàleg intercultural parteix del reconeixement de les diferències culturals i ha de facilitar els mecanismes perquè els aspectes culturals diferenciats canviïn –tant en la població autòctona com en la immigrada– i amb el temps en sorgeixin altres de nous; és a dir, es tracta de facilitar una interrelació que enriqueixi a totes les parts i que acaba conduint al mestissatge cultural.

Des d'una perspectiva pluralista, la integració no es pot entendre com una assimilació que anul·li la identitat com a conseqüència de la imposició de la cultura dominant (procés unidireccional), sinó que per poder parlar d'una veritable integració, aquesta ha d'afectar tant a la població immigrada com a la societat receptora, considerant la diversitat cultural com un valor de progrés i d'enriquiment mutu.¹² Així, es considera la integració social com un procés d'interacció, d'adaptació mútua, que es produeix al llarg del temps i que comporta canvis en ambdues parts (la població autòctona i la immigrada), ja que resulta impossible que un procés social d'interacció només es produeixi en un sentit, és a dir que la societat d'acollida incorpori els nousvinguts sense quedar alhora transformada. Tot i això també cal tenir present que en el procés d'immigració hi ha una relació asimètrica, amb una situació de domini per part de la societat d'acollida, que és la que ha de prendre la iniciativa en el procés d'integració garantint i mostrant als immigrants els drets i els deures que els hi corresponen.¹³

Carlota Solé¹⁴ considera la integració sociocultural com una unió de la diversitat i no com una uniformització. Per arribar a aquesta unió l'immigrant passa per un procés que s'inicia en penetrar en l'estructura social a través de l'estructura ocupacional (integració social a través de la inserció laboral), continua amb l'acceptació voluntària i lliure de les institucions socials i polítiques (participació com a ciutadà de ple dret), per passar a l'adopció voluntària dels valors, costums, elements culturals (com la llengua), símbols, etc., de la societat receptora (integració nacional i cultural). Per arribar a la identificació amb la cultura i la nació, cal garantir el procés d'integració sociopolítica.

Evidentment, la integració sociocultural dels immigrants també està condicionada per altres factors com la situació anterior d'origen, les intencions en el desplaçament, la política del país de destí, les condicions administratives i econòmiques, l'edat d'arribada, el nivell de formació, el temps d'estada en la nova comunitat, la similitud entre els dos grups, l'actitud dels immigrants i de la població autòctona, de manera que dins d'un mateix col·lectiu d'immigrants no hi ha un nivell homogeni d'integració.

¹¹ Pajares, M. (1999): *La inmigración en España*. Barcelona, Icaria.

¹² Garreta, J.; Molina, F.: "La integració i l'exclusió dels nous immigrants". Dins Samper L. (coord.) (2002): *Integració dels immigrants a Lleida: noves i velles migracions*. Lleida, Pagès.

¹³ De Lucas, J. (2003): "Sobre las condiciones de ciudadanía en la sociedad multicultural". *1r Congrés Internacional Multiculturalitat i Ciutadania*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

¹⁴ Solé, C. (1981): *Integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. Madrid, CIS.

L'assoliment dels drets i especialment dels drets polítics és un factor bàsic per a la integració dels immigrants, fins el punt que es considera que aquests drets no són una conseqüència, sinó una condició per a la integració, ja que suposa l'assoliment de la plena ciutadania: ser reconegut com a membre de la comunitat política i jurídica.

Malgrat que gaudir de ple dret polític no garanteix automàticament la integració en altres esferes de la societat (és el cas dels immigrants nacionalitzats que poden seguir patint els mateixos problemes d'integració social o discriminació laboral que un immigrant acabat d'arribar), sí que és un component important de la plena integració.¹⁵

Michel Oriol (1988) considera que hi ha principalment dos obstacles que poden reduir la capacitat d'integració de la societat d'acollida: els obstacles econòmics i obstacles culturals.¹⁶

Els obstacles econòmics es manifestarien especialment en moments de crisi (quan es considera menys necessària la contribució de la població immigrada a l'economia del país), ja que en el discurs dominant la immigració es considera legítima quan és necessària com a mà d'obra, per la seva aportació a l'activitat econòmica, però no pot ser una càrrega per al sistema econòmic.¹⁷

La idea de l'Estat-nació porta implícita la noció exclusivista de pertinença i dels drets polítics i econòmics dels seus ciutadans, i d'aquí se'n deriva la idea de que els estrangers no tenen dret a compartir els recursos ni la riquesa "nacionals" (especialment quan aquests semblen escassos), que s'utilitza per culpar als immigrants dels diferents problemes socioeconòmics.¹⁸

D'altra banda, es tendeix a "culturalitzar" el debat sobre la integració dels immigrants, considerant que la distància cultural (en la llengua, costums o religió) determina el grau d'integració i de cohesió social, i per tant es poden produir tensions socials a causa dels seus diferents valors i trets culturals, però cal tenir en compte que la distància cultural també depèn del grau d'obertura o tancament del codi identitari de la societat receptora i de com tracta la diversitat¹⁹, i, d'altra banda, que la majoria de conflictes que es produeixen entre comunitats diferenciades no són producte dels seus trets identitaris sinó que es produeixen per desigualtats en les relacions socioeconòmiques. És a dir, que molts conflictes que es presenten com a ètnics, racials, religiosos o interculturals, són en realitat la conseqüència de situacions d'injustícia o de pobresa.²⁰

¹⁵ Wagman, D. (2005).

¹⁶ Garreta, J.; Samper, L.: "Integració sociocultural dels immigrants: aspectes teòrics". Dins Samper L. (coord.) (2002).

¹⁷ Torres, F. (2001): "La integración de los inmigrantes y algunos de sus obstáculos y fronteras". Ponència presentada en el seminari *Prioridades de una política europea de inmigración*. Instituto Internacional de Sociología Jurídica. Oñati.

¹⁸ Stolcke, V. (1994): "Europa: Nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión". *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona, Virus.

¹⁹ Torres, F. (2001): "La integración de los inmigrantes y algunos de sus obstáculos y fronteras".

²⁰ Delgado, M. (1998): *Diversitat i integració*. Barcelona, Empúries.

2. ETAPES D'ARRIBADA DE LA IMMIGRACIÓ A ANDORRA

Transformació econòmica

A mitjans del segle XX Andorra va passar d'una societat tradicional amb una economia de subsistència basada en la ramaderia i en l'agricultura a una societat moderna que va experimentar un gran creixement econòmic basat en activitats de serveis.

La transformació econòmica i social d'Andorra està determinada per la seva situació de país fronterer²¹ (per la seva localització geogràfica i per la seva condició d'estat independent), que li confereix una posició estratègica i ha propiciat una evolució molt diferent a la d'altres poblacions del Pirineu. Durant el període de la Guerra Civil Espanyola i de la Segona Guerra Mundial, Andorra desenvolupa un paper important com a punt de distribució de mercaderies entre França i Espanya (també de contraban), en un moment en que aquests països tenen carències i restriccions diferents. Aquesta situació va comportar ingressos complementaris als de l'activitat agrícola i ramadera, que fins aquell moment havia estat el principal medi de vida, facilitant la formació del capital que va fer possible el desenvolupament i el canvi d'orientació econòmica d'Andorra en les dècades posteriors. L'activitat comercial es veu afavorida pel diferencial de preus (gràcies a les exempcions aranzelàries i la baixa fiscalitat) i pel progressiu augment de la capacitat adquisitiva de la població dels països veïns (a Andorra hi poden trobar productes que no es troben al seu país o que són molt cars).

Aquest creixement econòmic, vinculat en principi a l'activitat comercial, es reforça en els anys següents amb la popularització de l'esquí en el context del sorgiment del turisme de masses, genera un gran creixement immigratori per la necessitat de mà d'obra i la necessitat de noves infraestructures i serveis, i tot plegat comporta una expansió urbanística. Paral·lelament a l'activitat comercial i turística (molt relacionades entre si), es desenvolupa l'activitat financera que també passa a ser un dels pilars bàsics de l'economia andorrana.

Així, es pot afirmar que l'economia andorrana actual es caracteritza per una forta dependència dels països de l'entorn, tant per la necessitat de mà d'obra i el subministrament de productes, com per la destinació final de la producció de bens i serveis (dependència comercial i turística).

Arran de la transformació de l'estructura productiva, Andorra passa a ser un focus d'immigració, deixant enrere una etapa de regressió demogràfica (la població va disminuir un 23% en trenta anys, passant de 5.231 habitants l'any 1900 a uns 4.042 l'any 1930).²²

Si bé a Andorra ja havia rebut un nombre important d'immigrants a principis dels anys trenta, amb motiu de les obres de construcció de la central hidroelèctrica i de carreteres

²¹ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra un país de frontera*. Barcelona, Alta Fulla.

²² Segons les dades de l'Oficina d'Estadística del Bisbat, recollides a Adellach, B.; Ganyet, R. (1977): *Estadístiques de les Valls d'Andorra*. Andorra, Consell General de les Valls d'Andorra.

per part de l'empresa FHASA (Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA),²³ i també durant els anys quaranta, amb l'arribada de refugiats a causa de les guerres als països veïns (alguns dels quals s'estableixen a Andorra i altres retornen un cop finalitzen els conflictes),²⁴ va ser a finals dels anys cinquanta i sobretot a partir de la dècada dels seixanta, quan es registra un gran flux immigratori lligat al creixement de l'economia andorrana (es tracta majoritàriament d'una immigració laboral atreta per la demanda de mà d'obra).

Durant la primera meitat de la dècada dels cinquanta la població d'Andorra va experimentar un descens pel retorn d'alguns exiliats als països d'origen: dels 6.310 habitants l'any 1951 es va passar a 5.503 habitants l'any 1954 (gairebé una disminució del 13% de la població en tres anys).²⁵ A partir del 1955 s'inicia un augment important de la població, passant de 6.189 l'any 1955 a 7.239 el 1959 (augmentant aproximadament un 17% en quatre anys).²⁶

Període dels anys 60-70

La continuada arribada d'immigrants durant els anys seixanta es tradueix en un important creixement demogràfic, passant de 8.392 habitants l'any 1960 a 18.233 habitants l'any 1969, el que representa un creixement mitjà anual del 9,7% (un 8% correspon al creixement migratori i un 1,7% al creixement natural). El creixement demogràfic continua, tot i que amb menys intensitat, en la dècada dels 70. Entre els anys 1970 i 1979 la població d'Andorra passa de 19.545 a 31.274 habitants, el que suposa un creixement mitjà anual del 5,6% (el 4% correspon al creixement migratori i l'1,5% al creixement natural).

A causa d'aquest creixement migratori, la població estrangera supera la població andorrana (l'any 1963 la població de nacionalitat andorrana representa un 33,3% del total, un 62,2% són espanyols, un 3,6% francesos i un 0,9 d'altres nacionalitats).²⁷ Aquest fet també està relacionat amb una política molt restrictiva per accedir a la nacionalitat andorrana.

Durant els anys setanta la població de nacionalitat espanyola continua augmentant i és la més nombrosa, pràcticament el doble dels andorrans, tot i que va disminuint el seu pes relatiu alhora que augmenta el dels francesos i d'altres nacionalitats. La proporció d'espanyols sobre el total de la població oscil·la entre el 61% l'any 1970 i el 56,8% el 1979, i la d'andorrans continua disminuint durant aquests anys del 31,6% al 28,8%, mentre que la proporció de francesos i del grup d'altres nacionalitats augmenta del 5,3% al 7,4% en el cas dels francesos i del 2,2% al 6,9% la resta de nacionalitats.²⁸

²³ Segons algunes estimacions van venir més d'un miler d'obers, majoritàriament espanyols, molts dels quals van retornar al seu país d'origen, encara que una part es van quedar a viure a Andorra.

²⁴ Lluelles, M. J.: "El procés de canvi i la creació de serveis: 1900-1970". Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*. Lleida/Andorra, Pagès editors/Cambra de Comerç, Indústria i Serveis.

²⁵ Bricall, J. M. (1975): *Estructura i perspectives de l'economia andorrana*. Barcelona, Edicions 62.

²⁶ Ros Pascuet, F. (2001): *Evolució, estructura i dinàmica demogràfica andorrana*. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports del Govern d'Andorra.

²⁷ Adellach, B.; Ganyet, R. (1977): *Estadístiques de les Valls d'Andorra*.

²⁸ Estivill, J. (1979): *La immigració a Andorra*. Andorra, Departament de Població del Consell General.

Com a conseqüència de l'augment de la immigració es desenvolupa un marc legal per regular-la i es modifiquen les lleis de nacionalitat. La nacionalitat s'atorga amb criteris molt restrictius i per integrar les primeres generacions nascudes al país el 1966 s'acorda concedir els drets polítics als andorrans de primera generació fills de mare andorrana i als de segona generació (reforma aprovada el 1970).

La majoria d'immigrants espanyols provenen d'Andalusia, Catalunya i Galícia, atrets per la manca de mà d'obra en el sector dels serveis i en la construcció. Atès que durant aquests anys hi ha una gran demanda de treballadors no qualificats en aquests sectors, es pot suposar que aquest és el perfil de la majoria dels immigrants.

L'any 1968, quan es crea la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS), sobre un total de 6.500 assalariats, el 88,6% són espanyols (un 33% procedeixen d'Andalusia i un 32% de Catalunya). Els andorrans assalariats només representen el 7,6%, tot i que cal assenyalar que n'hi ha molts que no estan registrats a la CASS (l'afiliació és obligatòria per als assalariats, però no per als treballadors per compte propi), els francesos són poc més d'un 1%, i els d'altres nacionalitats un 2%. Destaca que la majoria dels assalariats són homes (un 75% d'homes i un 25% de dones) i d'edats compreses entre els 20 i els 40 anys (un 56% del total d'assalariats); pel que fa a la situació familiar són solters el 44,6% dels homes i el 73,4% de les dones assalariades.²⁹

Les dades de la població assalariada de l'any 1978 indiquen que un 12% són d'Andorra, un 76% provenen d'Espanya (un 29% de Catalunya, un 22% d'Andalusia i un 11% de Galícia), un 4% són originaris de França, un 5% d'altres països d'Europa i un 3% de la resta del món.³⁰

La proporció d'assalariats en els diferents sectors d'ocupació mostra una distribució desigual segons el seu origen geogràfic. En alguns sectors hi ha fortes concentracions d'assalariats originaris d'una mateixa província, degut a factors com el nivell de qualificació de la mà d'obra procedent de cada lloc, les especialitzacions productives de les diferents zones geogràfiques, les formes de reclutament dels treballadors, les xarxes migratòries, el nivell de desenvolupament de cada zona i la seva estructura ocupacional. Segons les dades de la CASS, entre els assalariats dels anys 1977-1978 predominen els espanyols en tots els sectors, destacant els catalans, seguits dels andalusos i gallecs en el sector primari, indústries, comerç i annexos de la construcció. En la construcció els andalusos i gallecs superen el nombre de catalans i es comença a detectar un augment de portuguesos. En l'hoteleria la majoria d'assalariats espanyols són d'Andalusia, seguits dels arribats de Catalunya i de Galícia, i també es troba un nombre apreciable de francesos i portuguesos. Cal assenyalar que en el comerç i l'hoteleria hi treballen molts andorrans, però no com a assalariats sinó com a petits propietaris, i per això no apareixen en aquestes dades. Els assalariats del sector serveis són majoritàriament espanyols (sobretot catalans i andalusos), però també hi ha bastants andorrans i francesos. En el sector bancari, on té un paper important el coneixement de la llengua catalana, hi ha una clara majoria d'assalariats originaris de Catalunya i també d'andorrans (es tracta de mà d'obra més qualificada i amb millors condicions de treball). En professions liberals destaquen els catalans, andorrans i francesos. En el sector de l'Administració (que inclou els beneficiaris de les pensions) predominen els

²⁹ Lluelles, M. J.: "El procés de canvi i la creació de serveis: 1900-1970". Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*.

³⁰ Estivill, J. (1979): *La immigració a Andorra*.

andorrans, seguits dels catalans. Pel que fa al sector vari (treballs domèstics per empreses privades i assegurats voluntaris), la majoria són assalariats espanyols (andalusos, catalans i gallecs), augmentant la presència de portuguesos.

(Veure dades en document adjunt)

Període dels anys 80-90

La població passa de 35.460 l'any 1980 a 50.826 el 1989, el que representa un increment mitjà anual de la població del 5% (4% de creixement migratori i 1% de creixement natural). Els països d'origen dels immigrants, igual que en els anys anteriors, són sobretot Espanya i en menor proporció França, però a partir de mitjans dels 80 comencen a arribar de forma significativa des de Portugal. Aquests anys, la proporció d'andorrans es manté al voltant del 27% (sumant els andorrans i els nats a Andorra),³¹ mentre que la proporció d'espanyols continua disminuint poc a poc (del 57,5% el 1980 al 50,9% el 1989), alhora que augmenta la de francesos (del 7,0% al 7,8%), portuguesos (del 3,1% al 4,8%) i d'altres nacionalitats (del 4,9% al 6,9% aproximadament).

Degut a les característiques de l'estructura productiva andorrana, es creen molts llocs de treball que requereixen poca qualificació (la majoria dels treballadors estan ocupats en activitats relacionades amb el turisme, comerç i hoteleria, amb molta proporció de mà d'obra de baixa qualificació).³² Això es relaciona amb un nivell de formació més aviat baix, sobretot entre els espanyols i portuguesos: un 54% i un 66% respectivament tenen estudis primaris, un 18% dels espanyols i un 25% dels portuguesos tenen estudis secundaris i només un 7% dels espanyols i menys d'un 1% dels portuguesos tenen estudis universitaris. En el cas dels francesos i anglesos el nivell d'estudis és més alt: només un 17% i un 5% respectivament tenen estudis primaris, mentre que tenen en major proporció estudis secundaris (un 35% dels francesos i un 37% dels anglesos) i universitaris (un 18% dels francesos i un 34% dels anglesos).³³

Aquestes diferències s'expliquen pel tipus de persones immigrades a Andorra: entre els anglesos hi ha molts rendistes i jubilats, mentre que els espanyols i sobretot els portuguesos són treballadors atrets per la facilitat de trobar ocupació en llocs de treball amb poc nivell de qualificació. Així, l'any 1989 (*Recull estadístic general de població*) la majoria de portuguesos són persones integrades en el mercat de treball (amb una taxa d'activitat del 73% i menys d'un 1% de rendistes o jubilats) i entre els espanyols hi ha una part de residents amb més temps de residència al país però també es manté un flux important d'immigració (tenen una taxa d'activitat del 59% i un 8% de rendistes o jubilats); entre els francesos la taxa d'activitat és del 53% i un 14% són rendistes o jubilats, mentre que un 64% dels anglesos són rendistes o jubilats (persones d'edat avançada que venen per mantenir-se al marge de l'activitat laboral) i només hi ha un 12% de població activa. En el cas dels andorrans la taxa d'activitat tampoc és molt alta

³¹ Des de 1975 el recompte de la població andorrana distingeix entre els que tenen la nacionalitat andorrana i els nats a Andorra (amb la nacionalitat provisional), encara que a partir de 1999 es comptabilitzen tots com a població de nacionalitat andorrana.

³² Sáez, X.: "La consolidació de 1970 al segle XXI". Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*.

³³ Calvo, R.; Martínez, G.; Guasch, N. (1989): *Recull estadístic general de la població. Andorra 90*. Andorra, Conselleria de Treball i Benestar Social del Govern d'Andorra.

(45,3%) i els rendistes representen un 7%, degut a que és la població amb més proporció d'estudiants.

Entre el 1990 i el 1999 la població d'Andorra passa de 54.507 a 65.971 habitants; el creixement mitjà anual és del 2,7% (un 1,9% correspon al creixement migratori i un 0,8% al creixement natural). Aquestes dades indiquen que en la dècada dels noranta es produeix el trencament de la dinàmica de creixement demogràfic paral·lelament a la desacceleració del creixement econòmic, registrant-se en els anys 1994 i 1995 una reducció de la població a causa d'un saldo migratori negatiu. Tot i que a partir del 1996 la població torna a augmentar, s'observa un ritme de creixement molt moderat. El tret més destacat d'aquesta dècada és l'augment de la proporció de població de nacionalitat andorrana que l'any 1999 ja representa un 34,5% del total, i especialment de la població de nacionalitat portuguesa que puja fins el 10,5%, superant per primer cop la població francesa. En aquests deu anys s'accentua la pèrdua de pes relatiu de la població de nacionalitat espanyola, passant del 49,6% al 41,8%, tot i que encara és el grup més nombrós assoleix un màxim en nombres absoluts d'any 1993 (amb un total de 30.043 residents). La proporció de residents francesos disminueix un punt percentual al llarg de la dècada (passen del 7,6% al 6,6%) i els d'altres nacionalitats es mantenen al voltant del 6,6%.

L'increment de la població amb nacionalitat andorrana s'explica en part per l'entrada en vigor de la normativa que regula l'accés a la nacionalitat (*Llei qualificada de la nacionalitat del 3 de setembre de 1993* i *Llei qualificada de la nacionalitat del 5 d'octubre de 1995*), que facilita la nacionalització dels estrangers que tenen més temps de residència (molts d'ells espanyols). Això forma part del procés d'integració dels immigrants que van arribar fa més temps i que han pogut accedir a la nacionalitat andorrana, i té efectes positius per a l'estabilitat i cohesió social, tot i que encara es manté un alt grau de rotació de la mà d'obra per les característiques estructurals de l'economia. Durant aquesta dècada sembla que es manté el perfil professional de la majoria dels treballadors corresponent a un grau de formació baix o mitjà, per funcions laborals amb poques exigències (activitats del sector del comerç i l'hoteleria que requereixen una baixa qualificació). El nivell de renda del país ha comportat que s'incrementi la proporció de població amb estudis superiors i que es troben en condicions d'accedir a un mercat laboral amb més qualificació, però aquest segment d'ocupació a Andorra és relativament limitat. Tot i que el desenvolupament dels serveis turístics, el sector financer, serveis a les empreses, professions liberals i sobretot l'Administració pública, han incrementat la capacitat d'absorció de treballadors i tècnics qualificats, la demanda més important correspon a la de mà d'obra amb un nivell d'estudis baix o formació professional, que s'han de cobrir incorporant treballadors de l'exterior.³⁴

Període 2000-2007

La població d'Andorra augmenta dels 65.844 habitants l'any 2000 als 83.137 el 2007, el que representa un creixement mitjà anual del 2,9% (un 2,2% pel creixement migratori i un 0,7% pel creixement natural). Els registres oficials de població mostren un saldo migratori mínim o fins i tot negatiu entre els anys 1998 i el 2002, degut a que durant aquests anys, en espera de l'aprovació de la *Llei d'immigració*, només es van concedir

³⁴ Sáez, X.: "La consolidació: de 1970 al segle XXI". Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*.

autoritzacions de treball provisional (anomenat “rebut rosa”), amb les que els titulars no es podien inscriure al cens de població; aquesta situació no es regularitza fins l’any 2003, el que fa que aquest any i el següent registrin un creixement migratori i un increment de la població al voltant d’un 6%, que correspon a l’efecte d’aquesta regularització. A partir del 2005 ja es normalitza el ritme de creixement migratori anual al voltant del 2% i el creixement de la població al voltant del 3%.

Durant aquests anys la proporció d’andorrans s’ha mantingut al voltant del 36%, destacant que a partir del 2005 ja supera la proporció d’espanyols que ha continuat disminuint (del 40,6% l’any 2000 al 33% el 2007). La població de francesos s’ha mantingut bastant estable (al voltant del 6%) i la població de portuguesos que fins l’any 2002 s’havia mantingut en un 10% ha tornat a augmentar en els darrers anys fins assolir el 16,3% el 2007. La proporció de residents d’altres nacionalitats també han augmentat lleugerament, passant d’un 6,6% l’any 2000 al 7,8 el 2007.

Aquestes dades indiquen que després d’unes dècades amb un clar predomini de la població de nacionalitat espanyola (sobretot en els anys seixanta i setanta), a partir de mitjans de la dècada dels vuitanta i durant els noranta, la composició de la població d’Andorra ha anat canviant. El pes de la població espanyola sobre el conjunt de la població ha anat disminuint (també tendeix a disminuir en nombres absoluts a partir del 1993), mentre que està augmentant la proporció de població amb nacionalitat andorrana (a partir del 2005 passa a ser el grup més nombrós) i la població de nacionalitat portuguesa, que ha passat a ocupar el segon lloc entre els residents estrangers (després dels espanyols i davant dels francesos). També ha augmentat la presència d’altres nacionalitats, que va repuntar durant la dècada dels vuitanta i en els darrers anys (des del 2003).

La configuració dels diferents grups nacionals que formen la població d’Andorra (pel que fa a la distribució de la població per nacionalitats i estructura per edats) està relacionada d’una banda amb l’estructura econòmica del país que requereix una gran quantitat de mà d’obra immigrada, i d’altra banda amb la legislació sobre la nacionalitat. Això fa que les piràmides d’edat de cada col·lectiu siguin molt diferents. Destaca que la piràmide d’edat dels andorrans té una base molt ampla, però aquesta elevada proporció de joves no és deguda a una alta natalitat en aquest col·lectiu sinó que està relacionada amb la política d’integració dels nascuts a Andorra (fills de residents estrangers que han nascut a Andorra i que han adquirit la nacionalitat andorrana o la tenen provisionalment), mentre que la població de nacionalitat estrangera concentra la major part dels seus efectius en els trams d’edat laboral (entre 20 i 59 anys). En el cas dels residents espanyols, francesos i portuguesos, la piràmide d’edat presenta una base estreta (ja que molts dels joves han nascut a Andorra o han adquirit la nacionalitat andorrana) i una part alta també molt estreta (especialment entre els portuguesos la part alta és molt reduïda degut a que es tracta sobretot d’immigrants que arriben a Andorra per treballar i retornen al país d’origen abans de jubilar-se). En el grup de les altres nacionalitats la piràmide també té una base estreta però presenta una part alta més ampla, fet que s’explica perquè molts dels immigrants d’aquest grup, sobretot els britànics i altres europeus, han arribat a Andorra després de jubilar-se (residències passives), si bé en els darrers anys també està augmentant la presència de

treballadors immigrants sud-americans i dels seus familiars, que estan fent créixer la part central i els trams baixos de la piràmide.³⁵

Entre la població immigrada, hi ha diferents perfils pel que fa al seu origen, nivell de qualificació, motius pels que han vingut a Andorra, situació socioeconòmica i expectatives. Hi ha immigrants que van arribar a Andorra atrets per la possibilitat de fundar un negoci sobretot als anys cinquanta i seixanta en un moment de gran expansió econòmica (principalment catalans), i altres que han vingut a treballar com a assalariats buscant millors oportunitats que en el seu lloc d'origen (que en alguns casos suposa un procés de mobilitat social ascendent, ja sigui per a ells o per als seus fills), s'han establert a Andorra de manera definitiva al país i participen activament en la vida social. D'altra banda hi ha immigrants que venen per motius laborals però no tenen intenció de quedar-se molt temps a Andorra sinó que volen tornar aviat al país d'origen, i això juntament amb el fet que en molts casos ocupen els estrats inferiors en l'escala laboral, que viuen en condicions més precàries o que provenen de més lluny (en molts casos són originaris de Portugal), es tradueix en general en una menor implicació en la vida social andorrana. Tot plegat dificulta la formació del sentit de comunitat.³⁶

També cal assenyalar que hi ha un altre tipus d'immigració temporal, que no està reflectida en aquestes dades, atreta per la necessitat puntual de cobrir la demanda de feines estacionals (sobretot a l'hivern per activitats relacionades amb l'esquí) i que presenta unes característiques diferenciades. Són majoritàriament joves procedents de Sud-amèrica (principalment Argentina i Xile) i que tenen contractes temporals limitats per a les activitats de temporada d'hivern en les estacions d'esquí. Tot i que les autoritzacions de treball temporal només permeten viure i treballar al país mentre són vigents,³⁷ una part d'aquests treballadors es queden al país de manera il·legal...

Canvis en la societat andorrana

Com s'ha apuntat en els apartats anteriors, la transformació de l'estructura productiva d'Andorra ha anat acompanyada d'un gran creixement demogràfic i d'una sèrie de canvis en diferents àmbits de la vida social. Aquests canvis formen part del procés de modernització que s'ha produït de manera similar a la dels països del nostre entorn, si bé en el cas d'Andorra de forma molt accelerada i amb algunes especificitats relacionades amb la seva estructura productiva i amb l'elevada proporció d'immigrants en el conjunt de la població.

El procés de modernització es relaciona amb els canvis tecnològics que condueixen al procés d'industrialització i al creixement econòmic, i que comporta una sèrie de transformacions estructurals en el conjunt de la societat (urbanització, especialització ocupacional, augment del nivell d'estudis, burocratització, desenvolupament dels

³⁵ Ministeri de Justícia i Interior. Departament de Treball: *Recull d'estadístiques de població, any 2007*.

³⁶ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra un país de frontera*.

³⁷ En l'article 27 de la *Llei d'immigració, de 14-5-2002* s'especifica que la durada de l'autorització d'immigració temporal no pot excedir el termini de dotze mesos seguits i comporta condicions particulars que limiten les possibilitats de treball a una activitat laboral determinada en un sector econòmic concret. L'autorització d'immigració temporal té caràcter improrrogable, i el seu titular, una vegada esgotat el termini de vigència, no pot sol·licitar-ne ni obtenir-ne una altra fins que hagin transcorregut com a mínim cinc mesos des de la data de venciment de l'autorització anterior.

mitjans de transport i les comunicacions, etc.) relacionades amb transformacions polítiques i culturals. La modernització es caracteritza per prioritzar la racionalitat instrumental (adaptació dels mitjans als fins desitjats) que es manifesta en els processos d'individualització (que suposa el reconeixement dels drets i l'autonomia de l'individu com a unitat de la vida social, enlloc de la relació a través dels grups) i de secularització (les institucions religioses deixen de ser referents de la societat i la religió es considera una dimensió de l'àmbit privat).

A Andorra a partir de la segona meitat del segle XX, la renda i el nivell de vida ha augmentat de forma espectacular, i s'ha incrementat el nivell d'estudis de la població. Paral·lelament s'han produït importants canvis en la composició, estructura i funcions de la casa dins el sistema d'organització de la societat (si bé encara es manté com a valor simbòlic de la identitat personal i social) i canvis en l'àmbit de la interacció social (amb la disminució de la participació veïnal i de la vida comunitària) que en el nou context han donat pas a noves formes d'organització política i social.³⁸ També ha canviat radicalment l'organització del treball i de la vida familiar. Andorra es caracteritza per una intensa activitat laboral (pluriactivitat en les famílies andorranes que combinen ingressos de diferents ocupacions, amb una alta taxa d'ocupació femenina en les famílies assalariades per obtenir els ingressos necessaris per fer front a un nivell de vida elevat) i una dilatada jornada laboral (sobretot els treballadors del comerç i de l'hoteleria tenen horaris molt extensos i una major activitat en els caps de setmana, dies festius o època de vacances). Aquesta participació intensiva en el mercat laboral es tradueix en dificultats per compaginar la feina amb la vida familiar i el temps personal o de lleure, agreujades en el cas dels immigrants per la manca de xarxes familiars de suport.³⁹

³⁸ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra un país de frontera*.

³⁹ Sáez, L. et al. (2006): *Estudi sociològic sobre la infància i la conciliació de la vida personal, familiar i laboral a Andorra*. Lleida, Pagès editors.

3. ESTRUCTURA / SEGMENTACIÓ DE LA SOCIETAT ANDORRANA

La societat andorranana s'estructura en funció d'unes divisions que s'interrelacionen i se superposen. Així, es pot parlar d'una divisió de naturalesa juridicopolítica que divideix la societat entre les persones que tenen la nacionalitat andorranana i els estrangers residents al país, que defineix el conjunt de drets i deures de cada col·lectiu (drets polítics i econòmics), d'una divisió socioeconòmica (segmentació laboral) relacionada amb la situació en l'estructura social, i una divisió lingüísticocultural.⁴⁰

3.1. Segmentació juridicopolítica

A part dels drets polítics que corresponen als andorrans segons els articles 24, 25 i 26 de la Constitució (dret de sufragi, exercici de càrrecs institucionals...), també hi ha una sèrie de restriccions pels estrangers en els drets econòmics, en l'exercici de professions liberals i en l'accés a llocs de treball del sector públic, si bé aquestes restriccions s'han reduït per als residents espanyols, francesos i portuguesos, en aplicació d'uns convenis especials amb aquests països:

- Els andorrans i les persones físiques estrangeres amb més de 20 anys de residència a Andorra poden adquirir tota mena d'immobles, però els estrangers amb menys de 20 anys de residència necessiten una autorització administrativa, limitada a una autorització per unitat familiar. En el cas de terrenys o parcel·les en les que s'hagi construït un habitatge unifamiliar, no poden excedir els 1.000 metres quadrats.
- Per exercir qualsevol activitat comercial o industrial a Andorra és indispensable i obligatòria l'autorització del Govern. Mentre que pels andorrans no hi ha cap limitació, "els estrangers residents a les Valls que formen un sol foc o família, solament podran gaudir de la pertinent autorització d'un sol establiment comercial."⁴¹
- Per participar amb el capital en societats mercantils⁴² i per exercir càrrecs que comportin atribució general de facultats de representació de la societat (president, conseller-delegat, administrador únic), els estrangers han d'haver residit durant 20 anys a Andorra.⁴³ A partir de l'any 2003, segons s'estableix en els convenis establerts entre el Principat d'Andorra, Espanya i França,⁴⁴ "els nacionals espanyols i francesos que poden justificar, de conformitat amb la legislació andorranana, una residència efectiva i ininterrompuda a Andorra d'un període mínim de deu anys, poden, en les mateixes condicions que els nacionals andorrans, exercir qualsevol activitat professional no assalariada que no sigui una professió lliberal, fer aportacions de capital a les societats mercantils andorranes i exercir càrrecs d'administració o de representació d'aquestes

⁴⁰ Seguint les línies de divisió o "fronteres internes" com es defineixen a Comas, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra, un país de frontera*.

⁴¹ Decret del **Consell General** del dia 29 de juliol de 1981.

⁴² Fins a l'entrada en vigor de la *Llei 2/2008, d'inversions estrangeres al Principat d'Andorra*, 2/3 del capital social d'una societat havia de ser andorrà. Amb aquesta nova llei la inversió estrangera s'amplia al 49,9% del capital social per a les activitats econòmiques amb més pes a Andorra i poden superar el 50% en determinats sectors, prèvia autorització del Govern.

⁴³ Segons el *Reglament de Societats Mercantils*, aprovat pel Consell General el dia 19 de maig de 1983.

⁴⁴ *Proposta de ratificació dels Convenis entre el Principat d'Andorra, el Regne d'Espanya i la República Francesa relatiu a l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals i a la circulació i el sojorn al Principat d'Andorra dels nacionals d'estats tercers*, de 14-6-2001.

societats”. Des de l’any 2008, a partir de l’aprovació del conveni entre Andorra i Portugal, també s’ha reduït a 10 anys el temps de residència exigint per als nacionals portuguesos per tal d’accedir a aquests drets.⁴⁵

- Es reserva als nacionals andorrans l’accés als llocs de treball del sector públic que comportin atribucions que impliquin l’exercici de la sobirania o la participació directa o indirecta en l’exercici de les prerrogatives de potestat pública de l’Estat o de les altres corporacions públiques. També es pot reservar l’accés a llocs de treball del sector públic als andorrans en primera convocatòria, si bé aquesta convocatòria s’obre als espanyols, francesos i portuguesos que exerceixen una activitat al sector públic andorrà; en cas de no haver cobert el lloc de treball en primera convocatòria, tots els nacionals espanyols, francesos i portuguesos es podran presentar en la segona convocatòria en igualtat de condicions amb els andorrans.

- Per a l’exercici de professions liberals, a més dels requisits de titulació (estar en possessió del títol oficial andorrà o reconegut al Principat d’Andorra exigint per a l’exercici de la professió), cal tenir “la nacionalitat andorrana o acreditar un període mínim de 20 anys de residència efectiva i ininterrompuda al Principat d’Andorra, llevat dels casos en què els tractats internacionals estableixin un termini inferior”.⁴⁶

Malgrat aquestes limitacions en l’adquisició de béns immobles, per fundar negocis i exercir determinades activitats, alguns estrangers han pogut accedir-hi mitjançant la figura del “prestanoms” (andorrans o estrangers que han assolit aquests drets i cedeixen el seu nom per legalitzar la situació, a través d’un contracte privat fiduciari amb el propietari real, normalment a canvi d’una remuneració econòmica o alguna compensació), tot i que aquesta pràctica no està permesa.

3.2. Segmentació laboral (socioeconòmica)

Des d’una perspectiva estructural, es considera que la clau per entendre la realitat de la immigració (l’arribada de un gran nombre d’immigrants, els problemes d’integració i moltes de les concepcions socials i de les polítiques institucionals) és la qüestió de la seva participació en el mercat de treball. La demanda de mà d’obra (en general, de mà d’obra barata) fa necessària l’arribada d’immigrants. La pressió per abaratir el cost de la mà d’obra en el mercat global fa que, quan és possible, s’exporti la producció a països on aquest cost és molt inferior (deslocalització), i en el cas de treballs que no poden ser exportats (agricultura, construcció, hoteleria, treball domèstic, etc.), la pressió és abaratir el cost important mà d’obra dels països de l’anomenat tercer món, atès que els ciutadans de les societats riques del “nord” cada cop tenen menys necessitat de treballar en feines més dures i pitjor remunerades.⁴⁷ Així, en molts llocs, els immigrants són els que treballen majoritàriament en aquests sectors.

En aquest context, les oportunitats laborals dels immigrants estan determinades per l’Estat, que amb la política migratòria limita l’accés dels immigrants a determinats llocs

⁴⁵ *Conveni entre el Principat d’Andorra i la República Portuguesa relatiu a l’entrada, la circulació, el sojorn i l’establiment dels seus nacionals*, del 18-10- 2007.

⁴⁶ *Llei 6/2008, del 15 de maig, d’exercici de professions liberals i de col·legis i associacions professionals*.

⁴⁷ Wagman, D. (2005).

dins del mercat de treball (“marc institucional de la discriminació”).⁴⁸ Aquest control no permet als treballadors situar-se lliurement en el mercat de treball, ja que són seleccionats segons criteris d’ètnia o nacionalitat i no segons la seva capacitat, de manera que, malgrat que puguin tenir una formació qualificada, es reserva per als immigrants els llocs de treball que la població autòctona rebutja per ser més durs i amb pitjors condicions (procés d’etnoestratificació del mercat laboral). D’alta banda, l’augment del nivell educatiu de la població autòctona, la protecció econòmica que ofereix la família i el desenvolupament de l’Estat de benestar, són factors que permeten una major llibertat d’elecció dels treballadors autòctons a l’hora de triar una feina, augmentant el “nivell d’acceptabilitat”; per contra, els immigrants accepten pitjors condicions de treball, el que suposa un augment de la flexibilitat i permet reduir costos a les empreses.

Segons la teoria de la segmentació o dualització del mercat de treball, en les economies avançades es genera una demanda continuada de treballadors disposats a realitzar treballs mal pagats i desprestigiats (segment secundari) que són ocupats pels immigrants, mentre que els llocs de treball del segment primari (llocs de treball amb millors condicions, millor retribució i més prestigi) els ocupen majoritàriament els nacionals.⁴⁹

A Andorra, la distribució dels assalariats en els diferents sectors d’activitat indica una segmentació laboral per raons d’origen,⁵⁰ destacant una major proporció de treballadors originaris d’Andorra que estan ocupats en el sector de l’Administració pública, mentre que els treballadors procedents d’Espanya i França estan ocupats amb més freqüència en el comerç, i els de Portugal en la construcció; una part important dels assalariats de França, els de Portugal i del grup d’altres orígens també treballen en l’hoteleria, i aquests darrers també destaquen en les activitats socials i serveis personals.

Aquesta segmentació té l’origen en l’especialització de certs grups nacionals en determinats sectors o feines, que es pot explicar per l’existència d’uns canals força estructurats dels fluxos migratoris i factors com el nivell de qualificació de la mà d’obra procedent de cada lloc, les formes de reclutament dels treballadors (reclutament en el lloc de procedència, contractació mitjançant les relacions familiars, de veïnatge, etc.). La immigració dels anys 80 i 90 procedent de Portugal va proveir el mercat laboral andorrà de molts treballadors en sectors com la construcció o l’hoteleria i el comerç, que demandaven molta mà d’obra poc qualificada. Aquesta immigració, com la d’Andalusia i Galícia als anys 60 i 70 es va concentrar en aquests sectors, tot i que amb el temps ha anat ampliant la seva presència en altres activitats. En les darreres dècades

⁴⁸ Solé, C. *et al.* (2001): *El impacto de la inmigración en la economía y en la sociedad receptora*. Barcelona, Anthropos.

⁴⁹ González, A. (2002): “Efectos macroeconómicos de la inmigración. Impacto sobre el empleo y los salarios de los nativos”. *Papers: Revista de sociologia*, núm. 66. Universitat Autònoma de Barcelona.

⁵⁰ Les dades de població assalariada venen donades pel lloc d’origen dels treballadors, mentre que les dades del cens de la població es presenten per nacionalitat. Cal tenir en compte que les dades de la CASS corresponen a la població assalariada i que no registren tots els treballadors per compte propi o empresaris (ja que fins ara no tenen l’obligació d’estar afiliats a la CASS), i en canvi sí que inclouen els assegurats voluntaris sense activitat i també els treballadors fronterers i treballadors temporals que no consten en el cens de població. Tot i aquestes limitacions, l’evolució de les dades de la població assalariada aporten una informació molt interessant per analitzar la participació en el mercat laboral dels immigrants i de la població d’Andorra en general.

han anat arribant treballadors de diversos orígens que es troben ocupats sobretot en els sectors relacionats amb el turisme (comerç, hoteleria i serveis personals).

Evidentment, el lloc d'origen o la nacionalitat no són els únics factors que expliquen la situació dels treballadors en el mercat laboral, sinó que hi intervenen altres factors com el nivell de formació o el temps de residència, així com altres característiques adscriptives (sexe, edat). És a dir, que la situació de cada grup nacional dins de l'estructura ocupacional variarà segons les seves característiques, les condicions en què van arribar a Andorra, el temps que fa que hi viuen, etc., elements que poden afavorir una mobilitat laboral i social ascendent.

Però també cal tenir en compte l'efecte de la legislació sobre l'estructura ocupacional, que condiona un accés desigual als llocs de treball en funció de la nacionalitat dels treballadors. D'una banda hi ha limitacions en l'accés a certes activitats per als estrangers (en l'Administració pública i en les professions liberals) i d'altra banda en les diferents quotes d'immigració s'estableixen restriccions en determinats tipus de feina per als immigrants extracomunitaris. Així, mentre la majoria d'autoritzacions prorrogables s'han destinat a nacionals de la UE (especialment espanyols i francesos), les autoritzacions prorrogables per als treballadors de països de fora de la UE s'han limitat a treballs relacionats amb l'assistència domèstica o treballs molt qualificats, i s'han obert les quotes d'autoritzacions a treballadors de qualsevol nacionalitat (principalment sud-americans), però només per la temporada d'hivern i per a feines relacionades amb l'esquí.

3.3. Segmentació lingüística i cultural

El domini de la llengua del país d'acollida es considera una de les estratègies fonamentals (juntament amb la concessió de la nacionalitat) per a la integració social dels immigrants.⁵¹ A Andorra, on el català és l'única llengua oficial, en la prova d'integració per a les persones que volen adquirir la nacionalitat andorrana es requereix el coneixement i la comprensió del català (no han de passar aquesta prova les persones que es consideren integrades a la societat andorrana per haver efectuat l'educació obligatòria al Principat i les que acreditin disposar d'un diploma d'haver assolit el "nivell A" de català i el nivell mitjà de coneixements d'història i institucions andorranes).⁵² També és necessari el coneixement de la llengua catalana per accedir a un lloc de treball en l'Administració pública, i també en la resta de treballs d'atenció al públic a partir de l'any 2002.⁵³

La gran presència de persones de diferents orígens i llengües (especialment castellanoparlants) entre la població d'Andorra, va portar a promoure el coneixement de la llengua oficial i de la història d'Andorra com a mitjà d'integració. L'any 1972 es va posar en marxa el programa d'andorranització de l'ensenyament (Programa de Formació Andorrana), destinat a preservar la identitat i les peculiaritats del país en els sistemes educatius espanyol i francès.⁵⁴ L'any 1982 es va posar en marxa la creació del sistema educatiu andorrà, amb uns plans d'estudis específics i atenent la realitat

⁵¹ Ruiz de Olabuénaga, J.I. (2000): *Inmigrantes*. Madrid, Acento.

⁵² *Reglament per a l'apreciació de la suficient integració a Andorra, de 3-5-96.*

⁵³ Disposició transitòria segona de la *Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, de 16-12-99.*

⁵⁴ Bastida i Areny, R. (2001): "Els sistemes educatius a Andorra". *Estudi sobre la joventut al Principat d'Andorra*. Andorra, Càritas Andorrana.

lingüística andorrana. En el preàmbul de la *Llei de l'Escola Andorrana, de 2-5-89*, s'expressen aquestes prioritats:

“El sentiment de la identitat nacional, de la ciutadania, és profund i complex, i no es presta a reduccions simplificadores. Però, com tot sentiment, tan sols adquireix solidesa quan troba suport en racionalitzacions culturals, al servei d'una visió compartida del futur de la col·lectivitat. En tot país, la cultura nacional està formada per un conjunt d'elements complexos i variats: essencialment lingüístics, històrics, religiosos, geogràfics i ètics”.

Les dades sobre els coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra mostren un bon nivell de comprensió del català part de la població, i també a l'hora de llegir i parlar en aquesta llengua (no tant en l'escriptura), però malgrat aquest coneixement la seva utilització no és tan generalitzada (només s'utilitza de forma majoritària en les relacions amb l'Administració pública i amb determinats contextos més formals com visites a bancs, companyies d'assegurances o gestories i les visites al metge o al dentista, mentre que en les relacions més privades o informals s'utilitza més el castellà).

Segons un estudi de l'any 2004,⁵⁵ el nivell de comprensió del català de la població d'Andorra és de 8,4 de mitjana –en una escala entre 0 (gens) i 10 (perfectament)–, de 8,0 en la lectura i de 7,2 en la parla; el nivell més baix es manifesta en l'escriptura amb una mitjana de 5,7. El castellà presenta uns nivells de coneixement més elevats amb una mitjana per sobre de 9 en els diferents àmbits, excepte en el cas de l'escriptura (8,5); el francès ocupa el tercer lloc amb uns nivells de coneixement entre un 4,2 de mitjana en l'escriptura i un 5,6 en la comprensió.

Destaca que el castellà és la llengua materna (llengua en què va aprendre a parlar) per a la major part de la població del Principat (el 43,4% té com a llengua materna el castellà, el 29,9% el català, el 10,7% el francès i el 14,7% el portuguès). El català només és la llengua materna d'un 49,4% de la població de nacionalitat andorrana (per al 34,2% és el castellà). Més de la meitat de la població (53,5%) va aprendre a llegir i escriure en castellà, un 20% va aprendre a llegir i escriure en francès i només un 15,7% en català.

Pel que fa als usos lingüístics destaca que el castellà ha passat a ser la llengua més parlada a casa (un 39,4% utilitza més el castellà davant el 31,1% que utilitza més el català) i amb els amics (un 41,6% utilitza més el castellà davant el 34,0% que utilitza més el català). A la feina, en les relacions internes (amb companys de feina, caps, subordinats, etc.) s'observa que el castellà (42,4%) és més utilitzat a les relacions internes que el català (37,9%), mentre que en les relacions externes (amb clients i proveïdors) el català continua sent la llengua predominant (el 45,9% utilitzen més el català, davant del 33,2% que utilitza més el castellà). Amb l'Administració pública el català és la llengua més utilitzada (69,1%). Finalment, en relació als usos lingüístics en altres contextos es poden distingir tres situacions segons l'ús del català: situacions favorables on s'utilitza el català en major proporció que la resta de llengües (en les visites a bancs, companyies d'assegurances o gestories i les visites al metge o al dentista), situacions intermèdies on la pràctica més habitual és el bilingüisme de català i castellà (en restaurants, botigues i perruqueries) i situacions desfavorables on predomina

⁵⁵ Servei de Política Lingüística (2005): *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-2004)*. Govern d'Andorra, Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació.

l'ús del castellà (en el taxi o l'autobús, els bars, pubs o discoteques i els grans magatzems).

En relació a les actituds cap al català, una gran part de la població considera que encara queda molt per fer per afavorir l'ús del català a Andorra (71,2%), i la majoria està d'acord amb la idea que, des del punt de vista professional, és més important dominar el català que el castellà (70,5%), o que l'anglès o el francès (67,8%). També hi ha una opinió estesa que és fàcil trobar feina a Andorra tot i no saber català (61,0%) i que l'Administració pública ja fa prou per la difusió del català a Andorra (58,9%).

En canvi, hi ha una divisió d'opinions sobre si el català resulta imprescindible o no per integrar-se al país (50%), sobre si els empresaris haurien d'obligar els treballadors a parlar català (un 49,7% pensa que sí i un 50,3% no ho creu) i sobre si caldria acreditar coneixements de català per obtenir la renovació del permís de treball (el 46,8% creu que caldria pel 53,2% que creu que no és necessari).

El coneixement de la llengua nacional s'ha considerat com un factor important per a la integració dels immigrants en la societat receptora. El fet que el coneixement del català de la població d'Andorra sigui prou bo pel que fa a la comunicació oral (si bé aquest coneixement està relacionat amb la nacionalitat o lloc d'origen i amb el temps de residència), pot suposar un element a favor de la integració. D'altra banda, hi ha la percepció que cal afavorir l'ús el català, ja que la seva utilització és inferior en molts àmbits on predomina el castellà o el bilingüisme. En alguns casos, la població immigrant adopta el castellà com a llengua alternativa a la seva llengua materna (per exemple, els francesos i els portuguesos tenen un indicador d'ús del castellà més elevat que el del català). Això pot entendre's no tant com una manca d'integració, sinó com una estratègia d'integració a l'Andorra actual heterogènia i plural, creada pel gran creixement econòmic i migratori de les últimes dècades. Evidentment la societat de l'Andorra actual és molt diferent de l'Andorra de principis del segle passat, que era una societat més homogènia, on la majoria de la població era andorrana i de llengua catalana, i per tant la integració de les persones immigrades no es realitza sobre aquesta societat que ja no existeix.

En aquest context, l'exigència del coneixement del català en el mercat de treball és diferent segons el segment laboral. D'una banda es considera fàcil trobar feina a Andorra tot i no saber català (en aquest cas es tractaria principalment de treballs de menys qualificació, en l'anomenat segment secundari, i com conseqüència de la manca de mà d'obra...). D'altra banda també es constata que, en l'àmbit professional, és més important dominar el català que el castellà o que altres llengües (com l'anglès o el francès), i de fet el català és imprescindible per accedir a determinat llocs de treball com l'Administració pública i en altres ocupacions qualificades del segment primari (professions liberals...).

Relacionant aquests tres eixos de divisió, es poden establir a grans trets algunes característiques dels diferents grups dins la societat andorrana.⁵⁶

⁵⁶ Seguint l'argumentació de Comas, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra, un país de frontera*.

Els andorrans tenen en comú una sèrie de privilegis derivats de la nacionalitat (participació política, avantatges en l'accés als recursos i al treball), tot i que no són un grup homogeni: es poden diferenciar els "andorrans de soca" (les persones que han nascut al país i tenen antecessors andorrans), que són un grup minoritari que en general, han obtingut més avantatges econòmics i polítics de la transformació d'Andorra, i els "andorrans de primera generació" (les persones d'origen estranger que han adquirit la nacionalitat andorrana) que són un grup més nombrós però amb menys prestigi i, en general, menys ben situats. També hi ha els "nats a Andorra" (les persones nascudes a Andorra, de pares estrangers, però que encara no tenen la nacionalitat andorrana degut a la legislació), que passen a ser "andorrans de primera generació" quan adquireixin la nacionalitat andorrana.

Els espanyols són el grup d'immigrants més nombrós i més antic, destacant els catalans que en general esta millor situats (petits empresaris vinculats al comerç i l'hoteleria), mentre que entre la resta d'espanyols hi ha més proporció d'assalariats en el comerç, la construcció i l'hoteleria. Els catalans comparteixen amb la població andorrana la llengua i cultura, mentre que els espanyols castellanoparlants estan menys integrats socioculturalment en la societat andorrana i en alguns casos han creat les seves pròpies associacions.

Els francesos són també un grup antic de residents i se situen sobretot en les capes mitjanes, com propietaris d'hotels, restaurants i comerços. En general gaudeixen de cert prestigi social i d'una elevada valoració en l'àmbit cultural i lingüístic, i es concentren sobretot al Pas de la Casa i a Canillo, factors que afavoreixen un cert tancament lingüístic d'aquest col·lectiu.

Els portuguesos constitueixen un grup d'immigrants relativament recent i en general menys qualificat, que ocupen una posició més baixa en l'escala sociolaboral (sobretot treballen com personal no qualificat en la construcció i els serveis). Provenen principalment de dues regions del nord de Portugal (Minho i Trás-os-Montes),⁵⁷ i tant per les condicions de vida com per la llengua, formen un grup menys integrat.

Entre la resta de població estrangera hi ha col·lectius molt diversos, entre els que destaca un nombre important de britànics, que en general tenen una posició social alta molts són jubilats, viuen sobretot a la parròquia de la Massana i es relacionen més entre ells. Entre els altres residents d'origen europeu (sobretot holandesos, alemanys i belgues) també hi ha molts jubilats i altres es dediquen al comerç. Entre els residents extracomunitaris destaquen els llatinoamericans (que treballen majoritàriament en el sector comercial i de serveis), els filipins (que treballen principalment en el servei domèstic), els indis (ocupats sobretot en el comerç) i els marroquins (en la construcció). Les interaccions més freqüents en aquests grups, són amb persones del mateix origen.

Per explicar aquesta separació entre els diferents grups nacionals i el relatiu tancament d'algunes comunitats, cal tenir en compte la seva situació en l'estructura laboral i les diferències econòmiques i socials i culturals de cada grup.

⁵⁷ Santos, M. (2008): *Quin sabor té un "Sumol" a 2.200 metres d'altitud?. Identitat, integració i xarxes socials dels ciutadans portuguesos a Andorra*. Lleida, Pagès Editors.

4. PERCEPCIÓ SOBRE LA IMMIGRACIÓ

La base de les diferents formes de gestió de la immigració es troba en les concepcions i les mentalitats. Darrere dels diversos models que adopten els diferents països es poden distingir dues concepcions de com es veu i com es gestiona la immigració i la diversitat.⁵⁸

- ✓ En general, en els països europeus, on la immigració no ha contribuït a la formació de l'estat-nació, la immigració i la diversitat es percep com un problema, un factor que suposa un cost que pot comportar la pèrdua de drets socials i un risc per a la identitat nacional i cultural. Es manté la concepció de la immigració com un fenomen conjuntural i dels immigrants com a treballadors convidats temporalment que han de suposar el mínim cost possible, ja que només es valora la seva aportació com a mà d'obra. Cada societat es considera ja construïda i amb una identitat sociocultural fixa on els immigrants s'han d'assimilar o en cas contrari queden segregats. En aquest cas predomina la idea de preservació més que de canvi i les polítiques són molt proteccionistes (en alguns casos anti-immigratòries). Només recentment comença a arrelar la idea de que la immigració és un factor de dinamisme i de riquesa fonamental per al desenvolupament dels països, prenent consciència de que no és un fet conjuntural i de que cal un enfocament integral i de la interculturalitat per gestionar la immigració i la diversitat.
- ✓ En els països com Estats Units, Canadà i Austràlia, amb una història i una tradició en la recepció d'immigrants, on les migracions han produït canvis estructurals en la seva societat i la seva cultura, en general aquests canvis s'han valorat positivament (no hi ha un rebuig social de la immigració i la diversitat, i es considera que la societat està en continua evolució gràcies a la immigració). Malgrat que també hi ha hagut restriccions a la immigració i polítiques racistes i xenòfobes, la immigració es veu com una aportació més que com una pèrdua, es considera com una contribució essencial i com una oportunitat, i en general s'afavoreix l'adquisició de la ciutadania. En el cas de Canadà, les polítiques d'acollida permeten als immigrants desenvolupar-se i participar plenament en l'àmbit econòmic, polític, social i cultural; així, tot i que es manté de la identitat ètnica o cultural pròpia també es desenvolupa un sentiment de pertinença compartida o d'identificació nacional.

⁵⁸ Rodríguez, D. (2007): "Inmigración y modelos de incorporación: contextos, claves del debate y tendencias de futuro".

A Andorra, fins als anys cinquanta la immigració es considera com una qüestió d'ordre públic i de control policial, i es regula a través de disposicions sobre la residència i l'activitat dels estrangers. En la dècada dels setanta s'inicia una nova etapa en la qual es considera necessari el control de la immigració pels problemes d'infraestructura, cohesió social i d'identitat que comporta, però fins els anys vuitanta no s'estableix un sistema de quotes per regular el flux d'immigrants. La política de quotes té com a objectiu posar un sostre a la immigració de treballadors sense ofegar el creixement econòmic del país. Aquestes quotes es van anar establint durant els anys vuitanta i noranta en funció de les necessitats conjunturals de les empreses, seguint la llei de l'oferta i la demanda del mercat laboral, però sense tenir en compte una planificació a llarg termini dels interessos d'Andorra, és a dir, sense la definició d'una política d'immigració.⁵⁹ Amb la *Llei qualificada d'immigració, de 14-5-2002*, el Govern fixa les quotes d'autoritzacions d'immigració en funció de les necessitats socials i econòmiques del país, privilegiant l'accés als llocs de treball dels andorrans i dels estrangers legalment residents "amb l'objectiu d'afavorir la cohesió social", i obrint el mercat de treball a nous immigrants quan es considera necessari, concedint de forma prioritària les autoritzacions d'immigració als nacionals d'Espanya i França i dels altres estats membres de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu.

La immigració com a problema

En els estudis sobre la immigració realitzats en els anys setanta i vuitanta s'hi reflecteix la preocupació per alguns problemes derivats del gran creixement demogràfic, en relació a les infraestructures per atendre les necessitats de la població (vivendes, escoles, hospitals, etc.), i en relació a la identitat cultural i la cohesió social, que es veu perillar davant la gran proporció de població estrangera.

- En un informe de l'any 1979, encarregat pel Consell General per estudiar "el creixement desordenat del país",⁶⁰ es considera que "la immigració constitueix en l'actualitat un dels problemes més greus que es plantegen a Andorra" i es cita el discurs de presa de possessió de la Sindicatura (òrgan rector del Consell General) d'aquell any on es diu que "la demografia galopant actual fa perillar l'existència de la personalitat andorrana, malgrat els lloables esforços d'andorranització... El creixement demogràfic incideix sobre l'urbanístic, i aquest, sobre el demogràfic, quan l'element motor n'és la venda d'apartaments". En aquest estudi es proposa l'establiment d'unes quotes per regular l'entrada d'immigrants en funció de les necessitats dels sectors econòmics, i també l'ajustament entre la política urbanística i les previsions de població (per cobrir les necessitats de vivenda, escoles, sanitat, etc.). Davant la desproporció tan gran entre la població autòctona i població forana, que "provoca un conjunt de tensions, desajustos i contradiccions que poden ésser a la llarga desestabilitzadores de la societat andorrana", també es proposa replantejar-se les bases del sistema dels drets polítics dels residents per potenciar la identitat andorrana dels immigrants.

⁵⁹ Baró, L. (1992): *La política d'immigració a Andorra 1980-1989. Una aproximació al sistema polític andorrà*. Treball d'investigació. Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia.

⁶⁰ Estivill, J. (1979): *La immigració a Andorra*.

- En un estudi de l'any 1987, encarregat pel cap de Govern, sobre la immigració a Andorra inscrita dins la "problemàtica de demografia econòmica",⁶¹ es proposa donar prioritat al manteniment de la cohesió de la nació andorrana, subordinant l'objectiu econòmic al respecte de certs equilibris socioculturals. Per això es defineixen com a objectius la diversificació de les activitats econòmiques i incrementar la proporció d'andorrans dins la població d'Andorra: es proposa potenciar activitats noves i a través d'aquesta diversificació incidir en l'estructura dels llocs de treball, ja que un dels problemes més grans de la immigració a Andorra és l'escassa qualificació de les ocupacions. En les conclusions també s'assenyala que paral·lelament a la transformació econòmica caldrien modificacions institucionals com la reforma del codi de la nacionalitat que permeti la naturalització dels immigrants (amb 10 anys de residència) i l'accés a la nacionalitat dels nats a Andorra; i per afavorir la inserció dels estrangers caldria adoptar mesures per flexibilitzar els drets dels residents.

La consideració de la immigració com a problema, també es veu reflectida en els textos legislatius en relació al tema:

- En les quotes d'immigració dels diferents anys, s'esmenten algunes preocupacions concretes envers el fenomen de la immigració (habitatge, càrrega familiar) i també la necessitat d'un control quantitatiu i qualitatiu del flux migratori, tenint en compte la necessitat de mà d'obra pel desenvolupament de les diverses activitats econòmiques:

"Si la immigració constituïa ja un problema important a l'inici de la dècada dels 80 –data de la redacció del vigent Decret de Bases sobre la immigració– avui aquest fenomen s'ha agreujat molt sensiblement, degut, per una banda, al creixement molt important de l'activitat econòmica d'Andorra, i per l'altra, a l'agreujament catastròfic del problema de l'habitatge, donat que malgrat es construeixi molt, els pisos amb uns preus prohibitius, són destinats exclusivament a la venda i, en la majoria dels casos, adquirits per inversors estrangers." (*Edicte de 13-7-90 per qual es publica la Quota d'Immigració per a l'any 1990*).

"Conscients del cost social que esdevé del fenomen migratori al Principat i conscients, també, que la càrrega familiar del treballador immigrant, és un dels principals factors d'aquest cost, l'Oficina de treball tindrà en compte l'estat civil del treballador immigrant". (*Edicte de 13-7-92 relatiu a la quota d'immigració per a l'any 1992*).

- La legislació sobre la nacionalitat també planteja directament la problemàtica sobre la identitat nacional, que sorgeix arran del creixement de la població resident estrangera i el desequilibri respecte la població nacional:

"La realització de diferents estudis demogràfics en el decurs dels darrers anys ha tornat a plantejar la necessitat acuitant d'establir un nou equilibri entre la comunitat andorrana i la no andorrana. Es tracta d'una qüestió de cabdal importància per a la defensa de la identitat andorrana". (*Llei qualificada de la nacionalitat, de 3-9-93*).

"La legislació andorrana en matèria de nacionalitat, des del Decret del 17 de juny de 1939, han tingut sempre com a constant la preservació de la identitat nacional. (...) Una forta immigració en els darrers decennis, ha dut com a conseqüència una desproporció entre la població nacional i la forana; aquesta desproporció ha estat percebuda com un element que calia corregir". (*Llei qualificada de la nacionalitat, de 5-10-95*).

⁶¹ Tapinos, G. (1987): *Rapport sur l'immigration en Andorre. Diagnostic et perspectives*. París, exemplar mecanografiat.

Darrere aquestes apreciacions hi ha, d'una banda la preocupació pels problemes d'infraestructures i possibles tensions socials com a resultat del ràpid increment de la població, i d'altra banda, una consideració de la immigració com a amenaça per a la conservació de la identitat nacional (la integritat cultural de la nació), en una situació en que la població autòctona es troba en minoria.

Percepció sobre el fet migratori i la política d'immigració

Hi ha una actitud oberta en relació al fet migratori però sota control, i a favor del manteniment de l'actual política d'immigració

El dret de tota persona a circular lliurement i a escollir la seva residència a l'interior d'un Estat (dret a emigrar) està recollit en la Declaració Universal de Drets Humans (article 13), però en la pràctica està limitat pel dret a ser acceptat pel país al que es vol traslladar la residència, ja que cada Estat té dret a regular la immigració. El problema no són els límits raonables del dret a immigrar, sinó que aquest dret no està reconegut i això repercuteix en les actituds socials cap als immigrants, especialment cap als immigrants de determinats països.⁶²

Creu que tota persona hauria de tenir plena llibertat per viure i treballar en qualsevol país encara que no sigui el seu?

	Freqüència	Percentatge
Sí, amb total llibertat	202	23,8
Sí, però sota les condicions que estableixi cada país receptor	595	70,1
No, llevat d'excepcions cadascú hauria de viure i treballar al seu propi país d'origen	42	4,9
Ns/Nc	10	1,1
Total	849	100,0

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Entre la població d'Andorra s'aprecia una actitud més aviat oberta en relació al fet migratori, però sota unes condicions que el regulin. Segons les dades d'una enquesta realitzada l'any 2007 a la població d'Andorra,⁶³ un 70% considera que tota persona hauria de tenir plena llibertat per viure i treballar en qualsevol país però sota les condicions que estableixi el país receptor, un 24% pensa que hi hauria d'haver total llibertat i un 5% de la població té una actitud més tancada (creu que llevat excepcions cadascú hauria de viure i treballar al seu país d'origen). Segons la nacionalitat s'observa que els andorrans i espanyols són els que diuen en major proporció que tota persona ha de tenir llibertat per viure i treballar en qualsevol país en funció de les condicions que estableixi el país receptor d'immigrants (un 74% i un 72% respectivament). En una enquesta realitzada l'any 2002⁶⁴ sobre la immigració a Andorra, les opinions davant

⁶² Pajares, M. (1999).

⁶³ Centre de Recerca Sociològica: *Observatori segon semestre 2007*. Enquesta telefònica realitzada durant el mes d'octubre del 2007 a una mostra formada per 849 persones escollides de manera aleatòria, representativa de la població resident a Andorra major de 18 anys. Disponible a <<http://www.iea.ad/cres/observatori/observatori.html>>

⁶⁴ Enquesta personal realitzada a una mostra de 1.072 persones majors de 18 anys, realitzada durant l'any 2002. Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. Lleida, Pagès editors.

aquesta qüestió estaven més dividides (un 50% considerava que totes les persones haurien de tenir llibertat per viure i treballar en qualsevol país però sota les condicions que estableixi cada país receptor, un 46% pensava que hi hauria d'haver total llibertat, i un 3% creien que llevat excepcions cadascú hauria de viure i treballar al seu propi país).⁶⁵

Quina política creu que seria la més adequada respecte als treballadors immigrants?

	Freqüència	Percentatge
Facilitar més l'entrada de treballadors immigrants a Andorra	129	15,3
Mantenir l'actual política	476	56,1
Restringir més l'entrada de treballadors immigrants a Andorra	159	18,7
Ns/Nc	85	10,0
Total	849	100,0

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Pel que fa a la política respecte als treballadors immigrants la majoria de la població enquestada (un 56%) opina que s'ha de mantenir l'actual política, un 19% considera que s'hauria de restringir més l'entrada de treballadors immigrants i un 15% que s'hauria de facilitar més l'entrada. Aquestes dades han variat en relació als resultats de l'any 2002 destacant que ha augmentat l'opinió restrictiva envers l'entrada d'immigrants al país o de mantenir l'actual política però sobretot ha disminuït la proporció dels que aposten per facilitar l'entrada d'immigrants (el 46% va triar l'opció de mantenir l'actual política i un 40% optava per facilitar més l'entrada d'immigrants, mentre que un 12% preferia restringir l'entrada de treballadors immigrants), fet que es podria atribuir possiblement a l'actual conjuntura econòmica més desfavorable (amb una desacceleració del ritme de creixement, una disminució del nombre de turistes, etc.) que poden incidir en una postura més conservadora davant la incertesa.

Segons la nacionalitat, els que pensen amb major proporció que cal mantenir l'actual política són les persones de nacionalitat francesa (69%), espanyola (57%) i andorrana (57%) i en menor proporció els portuguesos (55%) i sobretot el grup d'altres nacionalitats (36%), mentre que entre els que creuen que s'hauria de facilitar més l'entrada dels treballadors immigrants destaquen les persones del grup d'altres nacionalitats (38%), entre els quals hi ha els extracomunitaris, que presenten quotes d'immigració més limitades i han d'acreditar una sèrie de requisits per obtenir una autorització, seguits dels portuguesos (21%).

Per una altra banda, les persones amb nivells formatius inferiors (estudis primaris incomplets o sense estudis) tenen percentatges més alts respecte a la restricció de l'entrada d'immigrants al país (32%), estudis d'ESO, FP-1 o equivalent (21%), i en menors percentatges els que tenen estudis secundaris o FP-2 (14%) i les persones amb formacions universitàries (14%). S'observen actituds més favorables a facilitar l'entrada d'immigrants a Andorra entre la població de més formació acadèmica (un 18% dels que tenen formacions universitàries, un 17% dels que tenen estudis secundaris i un 16% de les persones amb formacions de FP-1 o equivalent) i menys entre les persones amb estudis primaris incomplets (6%). De totes maneres, l'opció més generalitzada entre la població és la de mantenir l'actual política d'immigració: formació secundària superior

⁶⁵ A l'hora de fer comparacions entre les dues enquestes cal tenir en compte que la de l'any 2002 es va realitzar de forma presencial mentre que l'enquesta del 2007 es va realitzar per via telefònica.

(61%), universitaris (59%), formació primària o secundària bàsica (52%) i formació primària incompleta (49%).

Percepció sobre la immigració a Andorra, la seva contribució a l'economia del país i efectes en el mercat de treball

La immigració es considera positiva per la necessitat de mà d'obra i es reconeix i valora la seva contribució en el creixement econòmic del país

Creu que la immigració per Andorra és positiva o negativa?

	Freqüència	Percentatge
Positiva	649	76,4
Ni positiva ni negativa	87	10,3
Negativa	71	8,4
Ns/Nc	42	4,9
Total	849	100,0

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

La majoria de la població considera que la immigració és positiva per Andorra, (segons les dades de l'enquesta de l'any 2007 un 76% de la població considera que la immigració és positiva, davant un 10% que consideren que no és "ni positiva ni negativa" i un 8% creu que és negativa), si bé aquesta percepció ha disminuït lleugerament en els darrers anys (l'any 2002 un 84% considerava la immigració positiva per Andorra, un 10% ni positiva ni negativa i prop d'un 6% negativa). No hi ha diferències significatives estadísticament en funció de la nacionalitat. Segons el nivell d'estudis de la població s'observa que les persones que tenen estudis universitaris són les que consideren en major proporció que la immigració és positiva (el 83%), seguides de les persones amb nivell d'estudis secundaris superiors (80%), les persones amb formació primària o secundària bàsica (78%) i en menor proporció les persones amb estudis primaris no acabats (59%).

Aquesta valoració positiva sembla lògica en un país on la majoria de la població és d'origen immigrant i s'atribueix majoritàriament a les necessitats del desenvolupament econòmic del país, ja que hi ha molts llocs de treball pels quals no hi ha suficient mà d'obra autòctona. De fet, en demanar els motius principals pels quals es considera positiva, es destaca sobretot per la necessitat de mà d'obra i per afavorir el desenvolupament i l'economia del país.

En aquest sentit, la societat andorrana sembla plenament conscient de la necessitat de comptar amb els treballadors estrangers i de la seva contribució a l'economia del país (entre un 92% i un 93% de la població està d'acord amb que "els immigrants han fet possible el desenvolupament econòmic d'Andorra" i amb que "els immigrants són necessaris pel funcionament de l'economia andorrana").

En relació a les següents afirmacions que es diuen sobre la immigració i els immigrant, digui'ns, si us plau, si està més aviat d'acord o més aviat en desacord:

	D'acord	En desacord	Ns/Nc

Els immigrants han fet possible el desenvolupament econòmic d'Andorra	91,5%	6,4%	2,1%
Els immigrants són necessaris pel funcionament de l'economia andorrana	93,0%	4,6%	2,4%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

- “*Què pensa del gran nombre d'estrangers que viuen a Andorra?*”⁶⁶

- “*Hi ha feina, a Andorra, i si la volen fer, per què no? Si no, qui ho faria?*”

(Dona, nascuda l'any 1914 a Andorra la Vella. Propietària i gerent d'un establiment del sector hotelier)

Es considera que hi ha situacions de complementarietat i de competència entre població autòctona i immigrant en el mercat de treball

En relació a les següents afirmacions que es diuen sobre la immigració i els immigrants, digui'ns, si us plau, si està més aviat d'acord o més aviat en desacord:

	D'acord	En desacord	Ns/Nc
Els immigrants ocupen llocs de treball que no volen els andorrans	72,8%	20,7%	6,5%
L'afluència de molts immigrants fa que baixin els salaris	50,8%	37,0%	12,2%
L'arribada de més immigrants dificultarà en el futur l'accés al treball dels andorrans i residents	49,1%	41,8%	9,1%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Segons les dades de l'Observatori del segon semestre del 2007, la majoria de la població (73%) té la percepció que els immigrants ocupen els llocs de treball que no volen els andorrans, mentre que un 21% no ho creu així (l'any 2002 un 70% també estava d'acord amb aquesta idea pel 25% que es mostrava en desacord). En aquest cas, les diferències en funció de les variables sociodemogràfiques de les persones enquestades no es poden considerar estadísticament significatives.

Això indica que es considera que en el mercat laboral andorrà hi ha una situació de complementarietat entre l'ocupació de la població autòctona i dels immigrants, és a dir, que els immigrants ocupen llocs de treball pels que no hi ha oferta de mà d'obra autòctona i que sense els treballadors immigrants quedarien sense cobrir. Molts d'aquests llocs de treballs són per feines poc qualificades, sobretot en activitats relacionades amb el turisme (comerç, hoteleria, serveis turístics), i també en el sector construcció i annexes, encara que també hi ha certa demanda per treballs altament qualificats pels que cal contractar professionals de fora del país ja que no es troben entre els nacionals.

Les diferències en l'accés a determinats llocs de treball, així com en la distribució de la població assalariada en els diferents sectors d'activitat d'Andorra en funció del seu lloc

⁶⁶ Fragment d'una entrevista extret de Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J.: “Els canvis econòmics i socials d'Andorra: les opinions dels protagonistes”. Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*.

d'origen, configuren la segmentació del mercat laboral. Aquesta segmentació està reforçada per la legislació, ja que part de les quotes d'autoritzacions d'immigració que s'aproven es concentren en determinats sectors d'activitat (sobretot en el sector hotelier, en el comerç i per a les activitats de temporada d'hivern en les estacions d'esquí) i s'estableixen limitacions per als treballadors extracomunitaris. Com s'ha assenyalat anteriorment també hi ha limitacions per als estrangers a l'hora d'ocupar llocs de treball en l'Administració pública o exercir com a professionals liberals. En aquest sentit, els treballadors immigrants no es veuen com a competidors perquè se situarien en diferents segments del mercat de treball (tot i que la seva situació en el mercat laboral pot variar en funció d'altres factors com el temps de residència i la capacitació professional), produint-se una relació de complementarietat entre la força de treball autòctona i la immigrada.

En relació a la idea que l'afluència d'immigrants fa que baixin els salaris, pràcticament la meitat (51%) de les persones enquestades l'any 2007 així ho creu, mentre que un 37% no està d'acord amb aquesta afirmació i un 12% diu que no ho sap o no respon. En l'enquesta de l'any 2002 la proporció d'acord era més baixa (47%) i hi havia més percentatge de població en desacord (gairebé un 44%).

Per nacionalitat, les diferències no són significatives. Segons el nivell d'estudis disminueix la proporció d'acord entre els que tenen estudis més alts (del 62% dels que tenen estudis primaris incomplets o sense estudis al 43% dels que tenen estudis universitaris), alhora que augmenta la proporció de desacord amb l'afirmació (del 23% dels que tenen menys estudis al 46% dels que tenen formació universitària). En relació a l'ocupació, els que més consideren que l'afluència d'immigrants fa baixar els salaris són les mestresses de casa (63%), els treballadors no qualificats (59%), els treballadors del comerç, hotelaria i serveis personals (55%) i els de la indústria, construcció i agricultura (53%). També es mostren més d'acord amb aquesta afirmació les persones que consideren la immigració negativa que les persones que la consideren positiva (un 86%, davant un 46%, respectivament).

En aquest sentit hi ha la percepció d'una situació de competència entre els treballadors immigrants i una part de la població autòctona, sobretot les persones ocupades en els estrats inferiors de l'estructura ocupacional (mercat secundari de treball) i les que tenen nivells d'estudis més baixos, ja que els treballadors immigrants poden ocupar els mateixos llocs de treball (treballs menys qualificats) i podrien fer baixar els salaris per la seva disponibilitat a acceptar pitjors condicions laborals (inferior "nivell d'acceptabilitat" dels treballadors immigrants).⁶⁷

D'altra banda, el 49% dels enquestats en l'Observatori del segons semestre del 2007 creu que l'arribada de més immigrants pot dificultar en el futur l'accés al treball dels andorrans i residents, mentre que un 42% hi està en desacord i un 9% no s'ha definit en aquesta qüestió. La percepció de que la presència de més immigrants dificultarà l'accés

⁶⁷ Solé, C. (2001): "Immigració econòmica". *Curs de Polítiques d'immigració a Catalunya 2000-2001*. Barcelona, Institut Català de la Mediterrània.

al mercat de treball de la població nacional i dels residents ha augmentat respecte l'any 2002 (un 45% estava d'acord amb l'afirmació i un 49% en desacord).

En funció de la nacionalitat destaca un acord majoritari entre els portuguesos (58%), andorrans (51%) i espanyols (50%), mentre que els francesos (30%) i el grup d'altres nacionalitats (32%) són els que hi estan d'acord en menor proporció (de fet, la majoria hi estan en desacord; un 47% i un 55% respectivament). Segons augmenta el nivell d'estudis va disminuint significativament la proporció de persones que creuen que l'arribada de més immigrants dificultarà l'accés al treball dels andorrans i residents (hi estan d'acord un 73% dels que tenen estudis primaris incomplets o sense estudis, pel 37% dels que tenen estudis universitaris), al mateix temps que augmenta la proporció dels que no ho creuen (un 17% dels que tenen estudis inferiors, pel 56% dels universitaris). En relació a l'ocupació destaca que els que estan més d'acord amb l'afirmació són els jubilats, mestresses de casa i els treballadors no qualificats (al voltant d'un 58% en cada cas), els treballadors del comerç, hoteleria i serveis personals (56%) i els treballadors de la indústria, construcció i agricultura (52%).

Així, les persones amb nivells més baixos d'estudis i amb ocupacions menys qualificades fan una valoració més negativa de l'arribada de més immigrants a Andorra, perquè els veuen com a possibles competidors directes per l'accés als mateixos llocs de treball degut a la pressió substitutòria (poden ser substituïts fàcilment per altres treballadors) i també perquè són més receptius a alguns dels tòpics recurrents, en part pel seu major grau de desinformació sobre el fenomen, mentre que les persones amb nivells més alts d'estudis i millor situats en el mercat de treball no senten aquesta pressió de manera tan evident.

També és més alta la proporció de persones que creuen que l'arribada de més immigrants dificultarà l'accés al treball entre les que es mostren reticents a la immigració (un 74% dels que pensen que cadascú hauria de viure i treballar al seu país) que les persones que creuen que tothom hauria de tenir total llibertat per viure i treballar en qualsevol país (45%), i les que consideren la immigració negativa (un 89%) que les que consideren que és positiva (42%).

Tot i que una gran part de l'opinió pública de molts països considera que la presència d'immigrants dificulta l'accés a la feina dels treballadors locals o provoca una reducció dels salaris –que són factors que tenen molta importància en el rebuig a la immigració–, en diferents estudis realitzats sobre l'efecte de la immigració en el mercat laboral (tant als EUA com a Europa) no s'han detectat diferències molt importants en les taxes d'atur i en el nivell de salaris entre ciutats amb un alt índex d'immigració i ciutats amb poca immigració, i per tant no hi ha una evidència empírica clara que justifiqui aquesta percepció. De fet, els resultats d'alguns d'aquests estudis conclouen que unes elevades taxes d'immigració augmenten l'atur només a curt termini, mentre que a llarg termini hi ha una reducció de l'atur ja que els immigrants creen més llocs de treball dels que ocupen. Segons l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), les migracions laborals permetrien als països industrialitzats cobrir els llocs de treball vacants amb una pressió reduïda sobre el salaris, augmentant la renda i la productivitat d'aquests països.⁶⁸ El que sí que s'ha observat és que els efectes de la

⁶⁸ Oró i Vendrell, M. (2001): "Economia i fet migratori". *Curs de Polítiques d'immigració a Catalunya 2000-2001*. Barcelona, Institut Català de la Mediterrània.

immigració sobre el mercat laboral varien en funció de la capacitació professional de la força de treball immigrada, entre altres coses perquè afecta els treballadors autòctons amb característiques similars (competint per les mateixes feines).

En general no es pot afirmar que els immigrants treguin llocs de treball a la població autòctona sinó que es produeixen situacions de complementarietat i substitució en les activitats amb pitjors condicions que els autòctons rebutgen (els immigrants actuen com a “exèrcit de reserva”), encara que també es donen situacions de competència en els segments més baixos del mercat laboral a causa de que els immigrants en acceptar condicions laborals inferiors poden desplaçar als autòctons, ja que els empresaris preferiran contractar treballadors immigrants per abaratir costos (i reduir conflictes laborals per la seva escassa capacitat reivindicativa). Si es produeix una situació de competència entre la força de treball immigrada i autòctona, és probable que els criteris de discriminació en el mercat de treball es centrin en factors de ciutadania o culturals.⁶⁹

Percepció sobre l'efecte de la immigració en la convivència, en la llengua i la cultura

En relació a les següents afirmacions que es diuen sobre la immigració i els immigrants, digui'ns, si us plau, si està més aviat d'acord o més aviat en desacord:

	D'acord	En desacord	Ns/Nc
L'augment d'immigrants afavoreix que es produeixin més conflictes socials	48,5%	39,6%	11,9%
L'augment d'immigrants farà que a Andorra es perdi la llengua catalana	46,2%	46,1%	7,7%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Es tendeix a relacionar l'augment de la immigració amb l'augment de conflictes socials

Gairebé un 49% de la població enquestada (Observatori segon semestre 2007) estaria d'acord amb l'afirmació que l'augment d'immigrants afavoreix que es produeixin més conflictes socials, davant un 40% que no hi està d'acord (un 12% no ha respost). Respecte l'any 2002, la proporció d'acord amb aquesta afirmació ha disminuït (un 54% dels enquestats hi estaven d'acord davant un 39% en desacord).

Comparant les respostes en funció de la nacionalitat de les persones enquestades, les diferències no resulten significatives estadísticament. Analitzant per nivell d'estudis s'observa que els que estan més d'acord amb que l'augment d'immigrants afavoreix la conflictivitat social són els que tenen estudis primaris incomplets o sense estudis (71%), seguits dels que tenen estudis primaris o secundaris bàsics (55%), mentre que els que tenen estudis secundaris superiors (36%) o universitaris (45%) hi estan d'acord amb menys freqüència. Segons l'ocupació, els que hi estan d'acord en major proporció són els jubilats (58%), les mestresses de casa (54%), els treballadors del comerç, hotelaria i serveis personals (50%) i els de la indústria, construcció i agricultura (52%), mentre que els que menys ho pensen són els propietaris, directius i comandaments intermedis (42%)

⁶⁹ Solé, C. (2001).

i els professionals o tècnics (41%). També s'observa que les persones que consideren que la immigració és negativa afirmen en major proporció que l'augment d'immigrants afavoreix la conflictivitat (83%) que les persones que la consideren positiva (44%), i també les persones que pensen que cadascú hauria de viure i treballar al seu país (64%) que les que pensen que hi hauria d'haver llibertat total (42%).

A Andorra, tot i l'elevada presència d'immigrants, fins el moment no s'han produït conflictes greus entre població autòctona i immigrada. Aquesta situació es pot explicar, en part, per les característiques del mercat laboral andorrà –abundant oferta de llocs de treball, alta flexibilitat laboral i rotació, i escassa organització col·lectiva dels treballadors–, que fan que davant de condicions desfavorables els immigrants optin per canviar de feina o marxar del país i no es produeixin tensions que desemboquin en conflictes.

El fet que una gran part de la població d'Andorra pensi que un augment de la immigració afavoreix la conflictivitat social, es pot atribuir en part a la imatge que arriba des d'altres països on, més enllà dels conflictes que es poden haver produït entre la població autòctona i la població immigrada, sovint es vincula la immigració al concepte de delinqüència i conflictivitat social. D'una banda, en els diferents convenis internacionals aprovats des de que es va iniciar el tancament de les fronteres externes de l'Europa comunitària, es tracten els temes de criminalitat, terrorisme i tràfic de drogues juntament amb els d'immigració, de manera que els governs europeus tracten el tema de la immigració com un assumpte d'ordre públic, preocupant-se fonamentalment pel control policial de les persones immigrades. D'altra banda, els mitjans de comunicació també contribueixen en la transmissió d'aquesta imatge incidint en la nacionalitat de les persones que cometen un delictes si són estrangeres i donant xifres de delictes comesos per immigrants (que en molts casos només són faltes administratives per la manca de permís de residència),⁷⁰ tot i que les dades mostren que la participació de persones immigrants en activitats delictives és un fenomen minoritari i que no està justificada la percepció social que relaciona immigració amb inseguretat. Aquesta imatge social que condueix a la criminalització de la immigració representa un obstacle per a la integració de les persones immigrants.⁷¹

Hi ha una divisió d'opinions sobre si l'augment d'immigrants pot fer perdre l'ús del català

L'opinió de la població d'Andorra (Observatori segon semestre 2007) està dividida entre els que consideren que l'augment del nombre d'immigrants farà que a Andorra es perdi la llengua catalana (46%) i els que estan en desacord amb aquesta afirmació (46%). La proporció d'acord en relació a aquesta afirmació ha augmentat respecte l'enquesta de l'any 2002 (un 42% estava d'acord i un 55% en desacord).

En funció de la nacionalitat, els andorrans (50%) són els que més pensen que l'augment d'immigrants farà que a Andorra es perdi la llengua catalana, mentre que els que menys ho afirmen són els francesos i els del grup d'altres nacionalitats (només un 25% i un 37% respectivament hi estan d'acord). Per nivell d'estudis les diferències no són significatives, i segons l'ocupació destaquen amb percentatges d'acord superiors al 50% els estudiants i altres no ocupats, les mestresses de casa, els treballadors de la indústria,

⁷⁰ Pajares, M. (1999).

⁷¹ Wagman, D. (2005).

construcció o agricultura, i el grup dels directius, propietaris o comandaments intermedis. També es mostren més d'acord amb l'afirmació les persones que pensen que cadascú hauria de viure i treballar al seu país (64%) que les persones que creuen que hi hauria d'haver total llibertat per viure i treballar a qualsevol país (41%), i en el mateix sentit estan més d'acord amb que l'augment del nombre d'immigrants farà que a Andorra es perdi la llengua catalana les persones que consideren que la immigració és negativa (75%) que les que la consideren positiva (41%).

El català és la llengua oficial d'Andorra, però en un país on la major part de la població és d'origen estranger es fa evident la influència de la immigració en l'àmbit lingüístic i es constata que en alguns àmbits el castellà és predominant. Per aquest motiu hi ha cert temor a que cada cop tinguí menys presència la llengua catalana i que aquesta situació empitjori amb el temps.

La convivència amb persones immigrades es valora més com un enriquiment per a la cultura andorrana que com a pèrdua de la identitat andorrana

Amb quina de les següents frases està més d'acord?

	Freqüència	Percentatge
“El fet de conviure amb persones procedents de diferents llocs i de diverses nacionalitats suposa un enriquiment per a la cultura andorrana”	457	53,9
“El fet de que el nombre de residents que provenen d'altres països superi el nombre d'andorrans comporta una pèrdua de la identitat andorrana (cultura, llengua, costums i tradicions andorranes)”	318	37,4
Cap de les dues	3	,3
Les dues	10	1,1
Ns/Nc	61	7,2
Total	849	100,0

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

En l'enquesta de l'any 2007 destaca que la majoria de la població (54%) considera que la convivència amb les persones de diferents procedències suposa un enriquiment per a la cultura andorrana, davant un 37% que està més d'acord amb que el gran nombre d'immigrants comporta una pèrdua de la identitat andorrana (cultura, llengua, costums, etc.). Respecte l'any 2002, s'observa una disminució dels que estan més d'acord amb que la convivència amb immigrants suposa un enriquiment de la cultura andorrana (passant d'un 67% a un 54%) i un augment dels que consideren que comporta una pèrdua de la identitat andorrana (passant del 31% al 37%), tot i que en l'enquesta més recent també hi ha més proporció dels que no han triat cap de les dues frases (gairebé un 9% davant un 2% l'any 2002).

Segons la nacionalitat les diferències no són significatives estadísticament, i en tots els casos la major part de la població valora més la immigració com un enriquiment de la cultura andorrana que com una pèrdua de la identitat. En relació al nivell de formació, destaca que els que tenen estudis primaris incomplets o sense estudis estan majoritàriament d'acord amb que l'elevat nombre d'immigrants comporta una pèrdua de la identitat andorrana (53%), mentre que la resta de grups estan majoritàriament d'acord amb que la convivència amb immigrants de diferents procedències suposa un enriquiment de la cultura andorrana. Pel que fa a l'ocupació, el personal administratiu

(70%), els treballadors del comerç, hoteleria o serveis personals (63%) i els estudiants i altres no ocupats (62%) destaquen amb percentatges superiors d'acord amb que la convivència amb immigrants suposa un enriquiment per la cultura andorrana, mentre que els que ho diuen en menor proporció són els jubilats (41%) i les mestresses de casa (43%), que s'han mostrat més d'acord amb que comporta una pèrdua de la identitat andorrana. Les persones que es mostren contraries a la immigració consideren en major proporció que aquesta convivència comporta una pèrdua de la identitat andorrana (el 60% dels pensen que cadascú hauria de viure i treballar al seu país i el 65% dels que consideren que la immigració és negativa), mentre que les persones més favorables a la immigració valoren en major proporció la convivència com un enriquiment per a la cultura andorrana (el 64% les persones que creuen que hi hauria d'haver plena llibertat per immigrar a qualsevol país i 61% les persones que consideren la immigració positiva).

Opinió sobre el manteniment de la llengua, costums, estils de vida, creences i pràctiques religioses dels immigrants (model d'integració a la societat andorrana)

Es considera bo que els residents estrangers mantinguin la seva llengua, costums, creences i pràctiques religioses, sempre que aprenguin la llengua i adoptin costums andorrans

Què li sembla que, tot i que aprenguin la llengua i que adoptin costums andorrans, els residents estrangers...?

	Bé	Ni bé ni mal	Mal	Ns/Nc
Mantinguin l'ús de la seva pròpia llengua	85,3%	3,2%	11,2%	,3%
Mantinguin els seus costums i estils de vida d'origen	78,8%	8,8%	10,8%	1,6%
Mantinguin les seves creences religioses i les practiquin habitualment	85,0%	6,5%	6,1%	2,4%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Segons les dades de l'enquesta de l'any 2007, la majoria de la població enquestada es mostra favorable a que els residents estrangers mantinguin la seva pròpia llengua (85%), mantinguin els seus costums i estils de vida (79%) i les seves creences i pràctiques religioses (85%), sempre que aprenguin la llengua i adoptin costums andorrans. Aquesta acceptació ha augmentat lleugerament respecte els resultats registrats en l'enquesta d'immigració de l'any 2002 (un 83% estava d'acord amb que mantinguin la seva llengua, un 71% li semblava bé el manteniment dels seus costums i estils de vida i un 79% també estava d'acord amb el manteniment de les creences i pràctiques religioses).

Les diferències observades en funció de les diferents variables sociodemogràfiques (nacionalitat, nivell d'estudis, ocupació, etc.) no són significatives.

Aquestes preguntes plantegen la qüestió sobre el model d'inserció dels immigrants, en funció de si hi ha una percepció favorable a la diversitat cultural (model d'integració pluralista on és possible el manteniment de la identitat cultural dels immigrants) o si pel contrari la població no és partidària de que els immigrants mantinguin les seves particularitats culturals sinó que han d'adoptar els de la societat receptora (model d'assimilació cultural). En general s'observa que la població accepta de forma

majoritària el manteniment per part dels immigrants de la seva llengua, costums, creences i pràctica religiosa, entenent que alhora han d'aprendre la llengua i adoptar costums andorrans. Aquests resultats per si sols no permeten concretar si el model d'integració acceptat majoritàriament es tracta d'un model de multiculturalisme fort o feble.

Opinió sobre els drets socials i polítics dels immigrants

Hi ha una opinió favorable al reconeixement dels drets socials dels immigrants

Està vostè d'acord o en desacord amb que els immigrants que arriben a Andorra puguin...?

	D'acord	En desacord	Ns/Nc
Portar la seva parella i fills a viure amb ells a Andorra	94,6%	3,7%	1,7%
Obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana	51,8%	38,2%	10,1%
Tenir temples propis on practicar la seva religió	50,3%	39,3%	10,3%
Accedir a un lloc de treball en igualtat de condicions que els andorrans	88,3%	9,0%	2,7%
Constituir grups o associacions per a defensar els seus drets	77,0%	15,7%	7,3%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Segons les dades de l'enquesta de l'any 2007, pràcticament el 95% de la població està d'acord amb que els immigrants puguin portar la seva parella i fills a Andorra, i només un 4% s'hi mostra en desacord (percentatges molt similars als recollits en l'enquesta de l'any 2002, quan un 97% es va mostrar d'acord i un 2% en desacord). Les diferències en funció de les variables sociodemogràfiques no són significatives. Així doncs, sembla que el dret al reagrupament familiar⁷² està plenament acceptat.

També hi ha un acord majoritari amb que els immigrants puguin accedir a un lloc de treball en igualtat de condicions que els andorrans (el 88% de la població enquestada en l'observatori de l'any 2007 hi estan d'acord, pel 9% que hi estan en desacord), destacant que la proporció d'acord ha augmentat respecte les dades de l'any 2002 (passant d'un 83% a un 88%) alhora que ha disminuït la proporció dels que hi estan en desacord (del 13% al 9%). En tots els casos hi ha un acord majoritàriament favorable a que els immigrants accedeixin al treball en igualtat de condicions que els andorrans, si bé en funció de l'ocupació s'observa que els que hi estan d'acord en menor proporció són els jubilats (78%) i els directius, propietaris o comandaments intermedis (81%).

El 77% de la població enquestada l'any 2007 també es mostra d'acord amb que els immigrants puguin formar grups o associacions per a defensar els seus drets, davant un 16% que s'hi mostra en contra i un 7% no s'ha definit (resultats molt similars als de l'enquesta de l'any 2002, quan un 78% va declarar estar d'acord i un 16% en contra).⁷³

⁷² En el títol IX de la *Llei qualificada d'immigració, de 14-5-2002* s'estableixen els requisits per la concessió del reagrupament familiar per als estrangers titulars d'una autorització d'immigració de residència i treball.

⁷³ La *Llei qualificada d'associacions, del 15 de desembre del 2000* reconeix el dret d'associació de totes les persones, i estableix que poden constituir una associació tant les persones de nacionalitat andorrana com les persones de nacionalitat estrangera residents legalment a Andorra.

Hi ha més proporció d'homes d'acord amb aquesta qüestió (el 80% dels homes pel 73% de les dones), i també hi estan més d'acord les persones entre 25 i 39 anys (87%), mentre que els majors de 55 anys són els que hi estan d'acord en menor proporció (61%). Segons la nacionalitat, el 73% dels andorrans estan d'acord amb que els immigrants puguin crear associacions per defensar els seus drets, però hi estan d'acord en major proporció els portuguesos (85%) i el grup d'altres nacionalitats (91%). En funció del nivell d'estudis, els que tenen menys formació són els que hi estan menys d'acord (57%), mentre que els que tenen estudis universitaris hi està d'acord en una proporció molt superior (89%). Pel que fa a l'ocupació, els jubilats (51%) i les mestresses de casa (67%) són els grups que hi estan d'acord en menor proporció, mentre que els professionals o tècnics són els que s'hi postres més d'acord (93%).

Segons les dades de l'Observatori del segon semestre del 2007, un 51% de la població manifesta que està d'acord amb que els immigrants puguin obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana i un 38% està en desacord, mentre que un 10% no ha respost. Respecte l'enquesta sobre la immigració a Andorra realitzada l'any 2002, ha disminuït aproximadament en 9 punts el percentatge d'acord amb facilitar l'accés a la nacionalitat andorrana, en la mateixa mesura que ha augmentat el percentatge de persones que estan en desacord. Segons l'edat, els grups que es mostren més d'acord amb que els immigrants puguin obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana són els de 25 a 39 anys (55%) i entre els 40 i 54 anys (53%), mentre que els menors de 25 anys són els que menys hi estan d'acord (un 40% d'acord i un 52% en desacord). Per nacionalitat, s'observa que els andorrans i els francesos són els que estan menys d'acord amb aquesta qüestió i es mostren en major proporció en desacord (un 50% i un 44% respectivament), mentre que els espanyols (57%), portuguesos (66%) i el grup d'altres nacionalitats (63%) hi estan majoritàriament d'acord. Les persones amb estudis primaris incomplets o sense estudis (56%) i les que tenen formació universitària (57%) són les que estan més d'acord amb facilitar l'accés a la nacionalitat andorrana, mentre que els que tenen estudis secundaris són els que hi estan menys d'acord (46%). En relació a l'ocupació destaquen els professionals i tècnics (60%) i els treballadors de la indústria i la construcció (59%) com els que hi estan més d'acord, i per contra els que hi estan d'acord en menor proporció són el personal administratiu (41%) i les mestresses de casa (42%).

De fet, la legislació sobre la nacionalitat ha anat evolucionant durant els darrers anys i s'ha fet progressivament més oberta, però des de diversos àmbits es continua reclamant una major facilitat per accedir-hi, en el sentit de rebaixar els anys de residència necessaris abans de poder obtenir la nacionalitat (dels vint anys actuals a deu) i permetre la doble nacionalitat.⁷⁴

Sobre la qüestió de que els immigrants d'Andorra puguin tenir temples propis on practicar la seva religió, un 50% de les persones enquestades l'any 2007 hi estan d'acord mentre que un 40% hi està en desacord i un 10% no s'ha definit en aquesta qüestió, resultats pràcticament iguals als de l'enquesta de l'any 2002. En l'anàlisi en funció de les variables sociodemogràfiques s'observa que els menors de 40 anys són els que hi estan més d'acord (el 57% dels menors de 25 anys i el 59% dels que tenen entre 25 i 39 anys), mentre que els majors de 55 anys hi estan en major proporció en desacord (un 42% d'acord i un 47% en desacord). Pel que fa a la nacionalitat, els diferents grups

⁷⁴ Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (2008): *Tercer informe sobre Andorra*. Estrasburg, Consell d'Europa.

hi estan majoritàriament d'acord, excepte els espanyols on hi ha més percentatge en desacord (43% d'acord pel 45% en desacord). En funció del nivell d'estudis, augmenta la proporció d'acord entre els grups amb més formació (del 40% dels que tenen estudis primaris no acabats o inferiors al 60% dels que tenen estudis universitaris). Segons l'ocupació, les diferències no són significatives.

En l'àmbit religiós s'observa que la majoria de la població es mostra d'acord amb el manteniment i la pràctica de les creences religioses dels immigrants, però l'acceptació és més baixa en relació el dret a tenir temples propis on practicar la seva religió; en aquest sentit destaca que les persones que els hi sembla bé que els immigrants mantinguin les seves creences religioses i les practiquin es mostren més d'acord amb que puguin tenir temples propis (un 56% d'acord per un 35% en desacord), mentre que en el cas de les persones que no els hi sembla bé que els immigrants mantinguin les creences i les pràctiques religioses la majoria es mostra en desacord amb que puguin tenir temples propis (un 73% en desacord per un 19% d'acord). Això es pot relacionar amb la consideració de la religió com un assumpte de l'àmbit privat. El fet que només una minoria de la població d'Andorra sigui membre d'una religió diferent de la catòlica⁷⁵ i la manca d'ajudes públiques fan més difícil que es disposin de recursos econòmics per construir els seus llocs de culte, de manera que en molts casos aquestes persones es reuneixen en locals no específics per la pràctica religiosa.⁷⁶

Hi ha un acord majoritari en l'accés als drets polítics dels estrangers, excepte en el de sufragi passiu

Està vostè d'acord o en desacord amb que els estrangers que resideixen i treballen de forma estable a Andorra puguin...?

	D'acord	En desacord	Ns/Nc
Votar a les eleccions comunals	76,8%	18,3%	4,9%
Votar a les eleccions generals	57,5%	34,7%	7,8%
Presentar-se a les eleccions i ser escollits	41,5%	48,5%	10,0%
Afiliar-se a partits polítics o sindicats	73,7%	19,0%	7,3%

Font: CRES: *Observatori segon semestre 2007*

Segons les dades de l'enquesta de l'any 2007, la majoria de la població està d'acord amb la possibilitat que els residents estrangers establerts de forma estable a Andorra puguin votar a les eleccions comunals (un 77%) i que puguin afiliar-se a partits polítics o sindicats (un 74%), i també estan d'acord, encara que en una proporció més moderada, amb que puguin votar a les eleccions generals (un 57,5%). En canvi, hi ha més proporció de població en desacord (48,5%) que d'acord (41,5%) amb la possibilitat de que els immigrants es puguin presentar com a candidats a les eleccions i ser escollits.

⁷⁵ Aproximadament un 5% de la població, segons l'enquesta sobre la immigració a Andorra de l'any 2002, són creients d'altres religions (principalment musulmans, protestants, evangèlics, mormons, anglicans i hindús).

⁷⁶ Segons el *Tercer informe sobre Andorra* de la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància, la comunitat jueva d'Andorra està formada per unes 100 persones i disposa d'una sinagoga i un centre comunitari, i la comunitat musulmana, amb unes 600 persones, disposa d'un centre comunitari però no d'una mesquita.

Aquests resultats són força similars als obtinguts en l'enquesta de l'any 2002: un 79,5% estava d'acord amb que els estrangers puguin votar a les eleccions comunals i un 74% amb que puguin afiliar-se a partits polítics o sindicats, un 62% també estava d'acord amb que els estrangers puguin votar a les eleccions generals, però només un 46% considerava que haurien de poder presentar-se com a candidats a les eleccions (un altre 46% hi estava en desacord).

Les persones 25 a 54 anys estan d'acord amb que els estrangers que resideixen i treballen de forma estable a Andorra puguin accedir a aquests drets (votar a les eleccions comunals i generals, que puguin afiliar-se a partits polítics i sindicats i presentar-se com a candidats a les eleccions), mentre que els més joves i els majors de 55 anys són els que ho diuen en menor proporció.

També s'observen diferències significatives segons la nacionalitat, de manera que les persones de nacionalitat espanyola, portuguesa i el grup d'altres nacionalitats estan d'acord amb major proporció amb que els estrangers puguin votar a les eleccions comunals (entre un 80% i un 86%), mentre que els andorrans i francesos ho diuen en menor proporció (un 65,5% i un 70% respectivament). En relació a que els estrangers puguin afiliar-se a partits polítics i sindicats, hi estan més d'acord els espanyols (80%) i el grup d'altres nacionalitats (79%), seguits dels portuguesos (72%) i, en menor proporció, els andorrans (68%) i francesos (65%). Pel que fa al dret dels immigrants a votar en les eleccions generals també són més favorables les persones del grup d'altres nacionalitats (71%), els espanyols (70%) i els portuguesos (64%) que els francesos i els andorrans (un 42% en els dos casos). Sobre el dret dels residents estrangers a presentar-se a les eleccions, hi estan d'acord en major proporció els espanyols (52%), seguits dels residents d'altres nacionalitats (48%), els portuguesos (41%), els francesos (35%) i els andorrans (31%).

Igualment estan més d'acord amb els diferents drets per als immigrants les persones que consideren que la immigració és positiva i les persones que creuen que tothom hauria de tenir plena llibertat per viure i treballar en qualsevol país, que les persones que tenen opinions més negatives i restrictives en relació a la immigració.

L'assoliment dels drets polítics (dret a escollir els representats polítics d'una comunitat i a ser escollit com a representant polític de la comunitat) és un factor important per a la integració, ja que representa la culminació del reconeixement formal de que es forma part de la comunitat i de que es posseeixen els drets de ciutadania (situa la persona que té aquest dret dins de la comunitat i fora a la persona que no el té).⁷⁷ Entre els anys 1975 i 1985 es va aprovar en alguns països europeus el dret de vot dels residents estrangers en les eleccions locals i regionals (a partir d'un cert període de residència), i des de l'aprovació del tractat de Maastricht (l'any 1991) està reconegut el dret al sufragi actiu i passiu en les eleccions municipals per als ciutadans de la Unió Europea residents en un Estat membre del que no són nacionals.

En el cas d'Andorra només una minoria de la població gaudeix del dret de sufragi, però les dades indiquen que la majoria de la població acceptaria la participació dels estrangers establerts a Andorra, sobretot en les eleccions comunals.

⁷⁷ Pajares, M. (1999).

Pel que fa al dret d'afiliació a partits polítics i sindicats mentre no s'adopti una legislació específica està regulat també per la *Llei qualificada d'associacions, del 15 de desembre del 2000*, que en l'article 4 s'assenyala que tenen dret d'associació les persones de nacionalitat andorrana i les persones de nacionalitat estrangera residents legalment a Andorra, si bé en les disposicions addicionals s'especifica que només les persones de nacionalitat andorrana poden crear partits polítics.

Valoració sobre els factors per a la integració dels immigrants

El fet de parlar català és l'element que es considera més important per a la integració dels immigrants a Andorra

Valori la importància que creu que tenen les següents qüestions per a la integració dels immigrants que viuen a Andorra?

	Molt	Bastant	Poc	Gens	Ns/nc
Parlar català	64,4%	27,5%	5,9%	2,0%	0,2%
Conèixer la història, geografia, institucions d'Andorra	27,2%	45,1%	22,3%	4,8%	0,6%
Adaptar-se als costums andorrans	38,6%	43,6%	14,2%	3,6%	0,0%
Participar en la vida social d'Andorra	31,8%	45,6%	18,0%	4,2%	0,4%
Tenir amics de nacionalitat andorrana	25,5%	37,0%	27,1%	10,1%	0,4%
Treballar de forma permanent a Andorra	52,0%	37,2%	7,8%	2,4%	0,6%
Viure de forma permanent a Andorra	52,9%	35,7%	8,6%	2,6%	0,2%
Casar-se amb un andorrà-na	13,9%	14,1%	31,3%	40,2%	0,6%
Adquirir la nacionalitat andorrana	22,9%	27,3%	24,8%	24,8%	0,2%

Font: CRES (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

En relació a la importància d'alguns aspectes per a la integració dels immigrants que viuen a Andorra el fet de parlar català és el factor que més es valora, ja que el 92% de la població enquestada l'any 2002⁷⁸ ho considera molt o bastant important. Els següents aspectes que es consideren més importants per a la integració dels immigrants són viure i treballar a Andorra de forma permanent (un 89% en cada cas ho valora com a molt o bastant important), adaptar-se als costums andorrans (82%), participar en la vida social d'Andorra (77%), conèixer la història, geografia i institucions d'Andorra (72%). La majoria també considera important, tot i que amb percentatge inferior, tenir amics de nacionalitat andorrana (62%) i adquirir la nacionalitat andorrana (en aquest cas el 50% ho considera molt o bastant important i el 50% poc o gens important). En canvi, el fet de casar-se amb una persona de nacionalitat andorrana no es considera important per a la integració dels immigrants que viuen a Andorra (gairebé el 72% pensa que és poc o gens important davant el 28% ho considera molt o bastant important).

En la mateixa enquesta sobre la immigració, la majoria de la població també considera que per viure a Andorra és necessari conèixer la llengua catalana (64%), encara que un 21% considera que només és necessari en alguns àmbits i un 15% creu que no és necessari, és a dir que es pot viure a Andorra sense conèixer l'idioma oficial. Entre les persones que creuen que per viure a Andorra és necessari conèixer el català, ho consideren principalment perquè és la llengua oficial i per millorar la integració i la comunicació, mentre que entre les persones que creuen que no és necessari conèixer la

⁷⁸ No hi ha dades més recents perquè aquesta pregunta no es va realitzar en l'enquesta de l'any 2007.

llengua el motiu principal és perquè pensen que a Andorra es poden entendre amb altres idiomes.

Tot i que el fet de conèixer el català es considera important per a la integració dels immigrants i en general per viure a Andorra, també es reconeix que es pot viure al país sense conèixer l'idioma, degut a la situació plurilingüe del país, on en moltes situacions s'utilitza més el castellà que el català...

Opinions sobre la integració dels immigrants a Andorra

La majoria de la població estrangera d'Andorra és d'un entorn cultural similar (d'Espanya i especialment de Catalunya), i com s'ha vist en l'apartat anterior, per integrar-se a Andorra es valora molt el fet de parlar català.

Entre la població andorrana (tal i com es recull en els fragments d'entrevistes que es mostren a continuació) hi ha l'opinió de que els immigrants procedents dels països veïns (especialment els catalans) estan més integrats a la societat andorrana per les similituds culturals (costums, religió, llengua), i en general també els que van arribar fa més anys; d'altra banda hi ha persones de nacionalitat andorrana que expressen cert malestar perquè se senten en minoria davant els immigrants que no el parlen (en alguns casos ho atribueixen a una manca d'interès per part d'aquests immigrants). També es manifesta la idea de que la manca d'integració de molts dels immigrants més recents és un problema de cara al futur, especialment perquè aquests són majoria i hi ha el temor de que es perdin els trets identitaris d'Andorra (usos i costums). Tot i això, i malgrat que no sempre es consideri que els immigrants estan integrats al país (sobretot els treballadors en situació transitòria), en general es destaca que fins ara no hi ha hagut problemes greus amb els immigrants.

-“L'arribada de població estrangera suposa un esforç per a la integració. Creu que els estrangers s'han pogut integrar bé? Ha estat més fàcil integrar els d'origen català?”⁷⁹

- “Els que van arribar a treballar amb FHASA sí que s'han integrat al país. Els que van venir després de la Guerra Civil també s'han integrat bastant; per mi amb aquests no hi ha hagut problema. Jo diria que els catalans s'han integrat més que els altres, per mentalitat, per usos i costums, per les tradicions... També han vingut gallecs, n'han vingut del sud d'Espanya i d'altres llocs i la gent ja s'hi ha fet, fins i tot ara han vingut portuguesos. Aquesta gent no ha portat cap problema, perquè els que han vingut ho han fet per treballar. Molts d'aquests han hagut de marxar després. Es pot dir que el treballador que ha vingut aquí no ha buscat cap problema, potser ara n'hi ha que alguns que volen més drets socials. Crec que no hi ha motius de queixa, perquè aquells que han vingut de fora se'ls han donat els mateixos drets que als andorrans, com l'educació i la sanitat gratuïta, se'ls ha reconegut poder adquirir la nacionalitat, els mateixos drets que a tothom.(...) Ara som uns setanta mil i si anem a veure quants som els andorrans trobem que la immigració ens supera. Si n'hi ha un que parla català n'hi ha tres que no ho fan. Crec que l'arribada de gent hauria d'estar una mica més controlada, perquè ja ens superen. El mal ha estat que de vegades ha vingut algú a treballar, i si tenia la família fora la feia pujar i han anat constituint plegats un contingent força important. A Andorra

⁷⁹ Fragments d'entrevistes extrets de Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (2004): “Els canvis econòmics i socials d'Andorra: les opinions dels protagonistes”. Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*.

hi ha unes lleis, uns usos i costums i la gent de fora que ha vingut aquests anys hauria d'integrar-se al nostre model, però sembla que és tot el contrari i que nosaltres ens hem d'integrar a un model que ells tenen i que no és nostre, i això és un problema greu per al país."

(Home, nascut el 1922 a l'Aldosa de Canillo. Vinculat al món de la pagesia. Ha participat en la vida política)

- "Creu que s'integra la gent que ha vingut en els darrers trenta anys?"

- "Alguns s'integren bastant bé, però n'hi ha molts que no hi ha manera. Ara mateix, vas a una botiga i parles en català i no t'entenen. Ells diuen que no entenen el català, però tampoc fan res per aprendre'l. Ara n'han fet uns milers d'andorrans, la majoria fills d'immigrants, que els hem anat assimilant. Penso que és una acció política per integrar-los més. Jo he nascut aquí i no vaig tenir la nacionalitat fins fa deu anys. Era depriment..."

(Home, nascut el 1916 a Andorra la Vella. Empresari sector transport de viatgers)

- "Un dels problemes que jo veig actualment a Andorra és aquest creixement massa ràpid, que comporta una immigració. Abans hi havia gent que era d'Andalusia, d'Aragó, de Galícia... ara ja són portuguesos, de formació occidental, amb la mateixa religió... però si continua així, no sé com anirà, això. Una de les coses que veig actualment al món és aquest xoc que hi ha entre les cultures cristianes occidentals amb la musulmana; crec que és un problema greu."

- "És un fet que hi ha més estrangers que andorrans a Andorra; com que fa anys que és així, què opina sobre les condicions d'integració?"

- "Si anem fins als treballs de FHASA, alguns dels treballadors que van venir de fora es van quedar aquí i els seus fills han estat companys meus de classe. Aquests ja estaven integrats com nosaltres, eren tan andorrans com nosaltres mateixos. Després, cap als anys setanta i setanta-cinc va venir gent de molts altres llocs. Cal dir que aquí, a Andorra, fins a l'any 1972 no es va ensenyar català a l'escola. (...) va començar allò que se'n diu l'andorranització, és a dir, l'aprenentatge de la llengua, dels costums i de la història del país. Més recentment es va posar en marxa un sistema d'ensenyament propi, l'escola andorrana que ha estat un èxit. L'educació és un factor clau en les polítiques d'integració."

(Home, nascut el 1927 a Escaldes. Empresari vinculat al sector turístic i comercial. Ha participat en la vida política)

5. RELACIONS ENTRE DIFERENTS GRUPS NACIONALS

Les relacions interpersonals dels immigrants (entre ells i amb la població autòctona) són molt importants com a factors de cohesió de la vida social, ja que són mecanismes informals a l'hora de buscar feina, de trobar habitatge, de sentir-se protegit, de reproduir formes culturals, etc. El vincle familiar és un dels més importants per integrar-se en el món social; també ho és l'amistat, que no depèn només de l'elecció lliure dels individus sinó que és una conseqüència de la localització física i de la ubicació dels individus en l'estructura social i econòmica, és a dir, que es van construir xarxes socials entre individus de similars nivells educatius, posició social, personalitat, mode de vida, etc. Per tot això, el nombre de relacions interètniques i la seva qualitat permeten fer una aproximació al grau d'acceptació mútua i al grau d'integració social en els diferents àmbits de la vida de les minories ètniques.⁸⁰

En l'enquesta sobre la immigració a Andorra realitzada l'any 2002 es va demanar a la població enquestada si tenia relació amb persones de diferents col·lectius nacionals presents al país, especificant si hi tenien relació familiar, d'amistat, de treball o estudis i de veïnatge, o si per contra no hi tenien cap tipus de relació.

Població sense cap relació amb els diferents grups nacionals, segons el lloc de naixement

	Lloc on va néixer											Total
	Andorra	Catalunya	Galícia	Andalusia	Resta Espanya	França	Portugal	Gran Bretanya	Països Europa i altres	Països Amèrica llatina	Països Àfrica i Àsia	
Andorrans	.5%	1.4%	.0%	.0%	4.7%	.9%	7.0%	9.4%	4.7%	3.6%	5.0%	2.4%
Catalans	.8%	.5%	.0%	.0%	4.7%	6.4%	10.8%	21.9%	8.9%	3.6%	5.4%	3.4%
Gallecs	16.1%	23.1%	2.1%	19.5%	22.9%	37.7%	19.7%	68.8%	33.5%	18.1%	35.4%	22.3%
Andalusos	13.8%	20.3%	19.1%	2.9%	21.3%	37.9%	30.6%	75.0%	40.2%	18.1%	28.3%	21.8%
Resta d'espanyols	8.4%	15.2%	10.6%	13.2%	5.6%	18.2%	12.7%	12.5%	11.2%	20.9%	23.7%	12.4%
Francesos	15.4%	27.1%	29.6%	32.7%	43.4%	2.1%	29.9%	15.6%	18.4%	25.3%	20.4%	25.3%
Portuguesos	21.1%	23.3%	6.4%	19.9%	19.7%	16.1%	.6%	62.5%	31.5%	18.3%	21.0%	18.9%
Britànics	69.1%	69.7%	59.3%	83.1%	75.2%	58.7%	86.0%	6.3%	34.0%	66.2%	86.0%	69.8%
Sud-americans	46.1%	53.1%	59.3%	61.0%	51.1%	65.2%	64.9%	53.1%	34.1%	14.9%	53.8%	53.0%
Marroquins	61.4%	65.6%	60.3%	71.3%	65.1%	54.6%	69.6%	71.9%	74.9%	66.9%	40.0%	64.3%
Filipins	76.4%	72.0%	63.0%	84.6%	74.9%	77.6%	80.3%	84.4%	65.4%	67.5%	60.6%	74.7%
Indis	66.6%	75.8%	77.3%	84.2%	81.5%	75.9%	86.6%	62.5%	74.7%	69.6%	61.0%	75.9%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

Segons es desprèn d'aquestes dades, destaca que pràcticament tota la població té algun tipus de relació amb persones andorranes i catalanes (només un 2% i un 3% respectivament no hi tenen cap relació) i en segon terme hi ha un major percentatge de població que té alguna relació amb espanyols (amb els andalusos i els gallecs hi ha un 22% dels enquestats que no hi tenen relació i amb la resta d'espanyols només un 12% declara que no hi té cap relació), portuguesos (un 19% no hi té cap relació) i francesos (un 25% no hi té cap relació). Lògicament al ser aquests els col·lectius més nombrosos són també els que amb major freqüència es té algun tipus de relació, mentre que amb els col·lectius més minoritaris la major part de la població manifesta que no hi tenen cap relació: un 53% de la població no té cap relació amb sud-americans, un 64% no té cap

⁸⁰ Garreta, J.; Molina, F.: "La integració i l'exclusió dels nous immigrants". Dins Samper L. (coord.) (2002): *Integració dels immigrants a Lleida: noves i velles migracions*. Lleida, Pagès.

relació amb marroquins, un 70% del total tampoc té cap relació amb britànics, i aproximadament tres quartes parts (entre un 75% i un 76%) no té cap relació amb filipins ni amb indis.

Analitzant si es té o no alguna relació en funció del lloc d'origen, s'observa que són molt poques les persones que no tenen cap relació amb andorrans (els enquestats nascuts a Gran Bretanya i a Portugal són els que amb més proporció diuen que no tenen cap relació amb andorrans, i només són un 9% i un 7% respectivament). També són pocs els que no tenen algun cap relació amb catalans (els que menys s'hi relacionen són els nascuts a Gran Bretanya i a Portugal, dels quals un 22% i un 11% respectivament diuen que no tenen cap relació amb catalans).

La major part de la població dels diferents col·lectius també tenen alguna relació amb persones d'origen espanyol, si bé els nascuts a Gran Bretanya són els que amb major proporció diuen que no hi tenen cap relació.

Per contra, la majoria de la població no té cap relació amb els col·lectius minoritaris pels quals s'ha demanat, precisament perquè són els que tenen menys presència entre la població d'Andorra. En general, en tots els casos es constata que les persones que més sovint tenen algun tipus de relació són del mateix origen.

Relació familiar amb els diferents grups nacionals, segons el lloc de naixement

	Lloc on va néixer											Total
	Andorra	Catalunya	Galícia	Andalusia	Resta Espanya	França	Portugal	Gran Bretanya	Països Europa i altres	Països Amèrica llatina	Països Àfrica i Àsia	
Andorrans	90.1%	65.9%	59.8%	62.1%	47.0%	40.6%	28.1%	3.1%	22.7%	25.8%	49.4%	57.4%
Catalans	72.8%	85.1%	37.0%	57.4%	39.1%	30.2%	6.6%	18.8%	20.7%	20.4%	8.3%	52.1%
Gallecs	27.2%	11.1%	93.6%	13.2%	10.3%	10.2%	7.7%	.0%	9.2%	21.4%	7.9%	18.6%
Andalusos	40.0%	27.7%	22.2%	89.0%	21.5%	12.9%	5.7%	.0%	11.4%	14.4%	14.8%	28.8%
Resta d'espanyols	37.9%	27.0%	34.9%	48.5%	62.8%	18.3%	8.3%	6.3%	34.5%	17.7%	7.9%	32.4%
Francesos	28.0%	13.0%	5.8%	13.2%	9.6%	85.8%	19.2%	12.5%	7.1%	3.6%	5.6%	20.9%
Portuguesos	8.1%	3.3%	16.9%	5.9%	3.7%	8.0%	88.5%	6.3%	4.5%	7.2%	22.5%	15.4%
Britànics	1.9%	2.0%	11.1%	4.0%	2.3%	4.5%	1.9%	87.5%	15.6%	1.8%	5.0%	4.9%
Sud-americans	7.9%	7.1%	8.5%	7.0%	3.0%	5.9%	1.9%	3.1%	15.9%	66.8%	9.8%	8.3%
Marroquins	1.4%	.4%	.0%	1.5%	.9%	4.8%	.6%	.0%	.0%	.0%	29.6%	1.8%
Filipins	1.1%	.0%	2.1%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	15.0%	.7%
Indis	1.0%	.5%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	.0%	5.0%	.4%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

Les relacions familiars es donen amb més freqüència entre persones del mateix grup d'origen (endogàmia) i entre persones dels països més propers especialment entre Andorra i Espanya (sobretot Catalunya), i en menor mesura amb francesos i portuguesos. Amb els grups nacionals amb poca representació entre la població d'Andorra hi ha molt pocs casos de relació familiar, de manera que es donen sobretot entre persones del mateix origen.

Relació d'amistat amb els diferents grups nacionals, segons el lloc de naixement

	Lloc on va néixer											Total
	Andorra	Catalunya	Galícia	Andalusia	Resta Espanya	França	Portugal	Gran Bretanya	Països Europa i altres	Països Amèrica llatina	Països Àfrica i Àsia	
Andorrans	94.7%	90.9%	74.6%	87.5%	78.7%	83.7%	69.5%	68.8%	79.4%	62.6%	72.9%	83.9%
Catalans	94.3%	96.3%	76.7%	89.0%	86.9%	77.1%	59.3%	68.8%	81.9%	62.4%	73.9%	85.0%
Gallecs	62.5%	55.0%	90.0%	64.7%	61.1%	39.6%	61.2%	18.8%	39.2%	54.6%	43.1%	58.1%
Andalusos	70.6%	57.9%	62.4%	91.5%	64.9%	39.9%	41.4%	21.9%	34.5%	53.6%	47.3%	59.4%
Resta d'espanyols	81.0%	67.1%	76.7%	69.5%	85.3%	57.4%	62.4%	71.9%	70.5%	65.4%	61.7%	71.6%
Francesos	67.6%	47.4%	47.6%	39.3%	34.8%	84.2%	45.4%	71.9%	58.8%	40.9%	68.1%	52.7%
Portuguesos	56.4%	43.5%	66.7%	47.8%	55.0%	44.1%	87.9%	28.1%	36.7%	41.0%	65.6%	53.9%
Britànics	22.9%	19.9%	22.2%	7.4%	13.8%	27.5%	7.0%	65.6%	47.6%	24.7%	11.5%	19.5%
Sud-americans	42.6%	31.2%	28.6%	23.5%	34.1%	25.7%	23.7%	37.5%	45.5%	72.2%	33.3%	33.6%
Marroquins	26.7%	19.5%	21.2%	14.0%	22.9%	24.1%	17.1%	21.9%	22.9%	23.0%	57.5%	22.2%
Filipins	14.0%	10.1%	14.3%	12.9%	13.8%	7.3%	9.5%	9.4%	25.5%	5.4%	31.5%	12.2%
Indis	27.2%	11.4%	8.5%	11.4%	13.8%	14.8%	8.9%	31.3%	18.6%	19.3%	30.0%	15.8%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

Hi ha més relacions d'amistat entre els diferents col·lectius nacionals que en el cas de les relacions familiars, tot i que lògicament també s'observen percentatges superiors de relacions d'amistat amb els grups majoritaris i en cada cas amb el propi col·lectiu, i percentatges inferiors entre els grups més minoritaris degut a que hi ha menys persones d'aquests col·lectius nacionals dins la població d'Andorra.

Relació de treball o estudis amb els diferents grups nacionals, segons el lloc de naixement

	Lloc on va néixer											Total
	Andorra	Catalunya	Galícia	Andalusia	Resta Espanya	França	Portugal	Gran Bretanya	Països Europa i altres	Països Amèrica llatina	Països Àfrica i Àsia	
Andorrans	87.0%	79.4%	74.6%	77.2%	72.8%	82.3%	64.5%	65.6%	59.3%	72.7%	77.5%	77.1%
Catalans	73.6%	78.8%	66.1%	67.6%	71.4%	73.7%	61.3%	43.8%	57.3%	63.2%	59.8%	70.7%
Gallecs	31.0%	40.7%	50.3%	38.2%	40.7%	30.5%	40.1%	21.9%	32.1%	33.8%	33.8%	37.4%
Andalusos	34.9%	40.3%	45.5%	45.2%	35.1%	35.1%	38.0%	15.6%	36.9%	36.7%	35.2%	37.9%
Resta d'espanyols	48.7%	47.1%	56.1%	51.5%	51.3%	50.0%	59.7%	43.8%	47.8%	48.7%	47.5%	50.4%
Francesos	42.5%	40.7%	47.1%	29.4%	27.4%	68.0%	35.3%	43.8%	45.5%	47.0%	35.6%	40.6%
Portuguesos	41.2%	50.2%	60.3%	42.3%	45.2%	54.1%	75.6%	18.8%	41.0%	52.4%	50.6%	50.0%
Britànics	7.2%	12.2%	16.4%	4.0%	13.1%	15.4%	4.5%	59.4%	34.4%	10.8%	2.5%	11.5%
Sud-americans	17.0%	21.5%	24.9%	11.4%	21.7%	15.4%	14.6%	18.8%	31.8%	43.8%	11.5%	19.5%
Marroquins	11.0%	15.0%	27.0%	11.4%	14.7%	18.3%	15.1%	6.3%	4.5%	16.5%	20.6%	14.6%
Filipins	9.6%	15.4%	20.1%	7.0%	9.8%	12.4%	12.7%	6.3%	13.7%	21.4%	18.1%	12.6%
Indis	6.7%	13.8%	12.2%	5.5%	2.8%	6.6%	3.2%	12.5%	8.9%	12.9%	11.5%	8.3%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

Pel que fa a les relacions internes de treball (amb els companys de feina, superiors o subordinats) o d'estudis, en tots els casos són molt freqüents amb andorrans, espanyols (sobretot catalans), portuguesos i francesos, i en menor proporció amb els britànics i amb els col·lectius dels països extracomunitaris (els grups més minoritaris).

Relació de veïnatge amb els diferents grups nacionals, segons el lloc de naixement

	Lloc on va néixer											Total
	Andorra	Catalunya	Galícia	Andalusia	Resta Espanya	França	Portugal	Gran Bretanya	Països Europa i altres	Països Amèrica llatina	Països Àfrica i Àsia	
Andorrans	82.0%	75.5%	58.2%	68.7%	59.8%	63.6%	47.9%	34.4%	63.5%	52.5%	56.0%	67.0%
Catalans	68.8%	75.4%	56.1%	70.6%	62.8%	52.2%	34.3%	28.1%	54.6%	36.1%	39.6%	61.2%
Gallecs	25.9%	21.6%	31.2%	29.1%	20.8%	13.6%	20.3%	12.5%	20.4%	11.9%	13.6%	22.0%
Andalusos	28.1%	24.4%	32.8%	44.1%	15.2%	15.7%	13.4%	6.3%	16.0%	19.3%	8.6%	23.1%
Resta d'espanyols	41.8%	34.9%	43.9%	32.0%	40.6%	33.1%	36.3%	25.0%	35.7%	34.1%	25.0%	36.8%
Francesos	24.9%	18.3%	22.7%	14.3%	10.3%	46.5%	12.7%	37.5%	22.7%	17.7%	16.9%	20.5%
Portuguesos	25.7%	28.1%	32.8%	37.1%	31.9%	29.2%	61.6%	9.4%	15.6%	23.1%	27.3%	32.0%
Britànics	9.0%	5.3%	4.2%	7.4%	3.5%	10.2%	3.9%	50.0%	20.1%	10.8%	2.5%	7.4%
Sud-americans	9.8%	4.4%	7.9%	5.9%	8.9%	3.6%	3.8%	15.6%	13.4%	12.9%	5.4%	7.0%
Marroquins	6.4%	6.5%	2.1%	5.9%	5.6%	6.4%	7.6%	6.3%	2.2%	2.9%	5.4%	5.9%
Filipins	2.7%	5.7%	6.4%	1.5%	2.4%	4.5%	.0%	3.1%	.0%	7.4%	15.4%	3.8%
Indis	5.3%	1.8%	2.1%	1.5%	2.8%	4.5%	3.2%	.0%	2.2%	2.9%	7.5%	3.1%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. (dades de l'any 2002)

Les relacions de veïnatge també són més freqüents amb els grups més majoritaris (andorrans i catalans), de manera que la majoria de la població dels diferents orígens hi té relació, excepte els britànics i portuguesos en el cas de relacions de veïnatge amb els andorrans, i els britànics, portuguesos i els nascuts als països d'Amèrica llatina, Àfrica i Àsia en els cas de relacions de veïnatge amb catalans. En general les relacions de veïnatge són escasses amb els grups minoritaris (britànics, sud-americans, filipins i indis), i destaca l'elevada proporció de relacions de veïnatge dels britànics amb les persones del mateix origen.

Segons expressen alguns immigrants,⁸¹ les relacions entre les diferents comunitats no són molt habituals, fet que s'atribueix en part als diferents nivells socials als que pertanyen i a que no coincideixen en els entorns on es desenvolupen els diferents àmbits relacionals (residència, treball, oci, etc.):

“La convivència és difícil, és així una mica utòpica perquè hi ha sempre aquesta diferència d'estratificació social, els pobres i els rics mai es donen bé, no és així? Trobo que és difícil perquè els portuguesos, en principi, són persones... Els que vénen cap aquí almenys pel que veig, són persones que no tenen molts mitjans econòmics. Ni resideixen en els mateixos llocs perquè no poden, ni van a les mateixes activitats perquè no poden. Llavors, clar, no conviuen. Els portuguesos fan el que poden, van als bars i estan allà dues o tres hores. No anem als mateixos llocs, hi hauria d'haver més llocs on poguessin estar més els andorrans amb els portuguesos, i no només andorrans, espanyols i altres nacionalitats que hi ha aquí a Andorra.”

(Dona, entre 20 i 30 anys d'edat, amb estudis universitaris. Nascuda a Portugal, amb 10-20 anys de residència a Andorra. Estudiant)

“Tinc els meus amics andorrans i tinc els meus amics portuguesos i surto amb la gent d'aquí o surto amb la gent portuguesa. Es pot barrejar però no és habitual. (El festeig) és

⁸¹ Fragments d'entrevistes extrets de Santos, M. (2008): *Quin sabor té un “Sumol” a 2.200 metres d'altitud? Identitat, integració i xarxes socials dels ciutadans portuguesos a Andorra*. Lleida, Pagès editors.

més entre portuguesos. Sí, a vegades, estic amb el grup d'amics d'aquí d'Andorra i els hi dic d'anar a prendre una copa i anar amb aquesta gent... o perquè necessito de trobar-me amb algú, ells diuen: "Ah, no. Vés tu i després..." No els agrada molt."

(Home, entre 20 i 30 anys d'edat, amb estudis de Formació Professional. Nascut a Portugal, amb 20-30 anys de residència a Andorra. Ocupat en el sector de serveis empresarials).

Parelles

En general, en la formació de la parella intervenen estratègies de mobilitat social o de manteniment de la posició, de manera que fins i tot en les societats en que l'elecció de la parella és lliure, aquesta es forma majoritàriament dins del mateix medi social. És a dir, hi ha una tria individual de la parella però està influïda per factors socials i econòmics. De fet, la majoria de les parelles es formen entre persones de similar estatus socioeconòmic (homogàmia)⁸² i també entre persones del mateix grup ja sigui en funció de l'ètnia, origen geogràfic, nacionalitat, religió, etc. (endogàmia). Així, els membres de la parella tendeixen a tenir característiques similars pel que fa a l'edat, nacionalitat, educació, religió, classe social, residència, grup ètnic, etc., degut tant a factors estructurals (distància social i espacial, oportunitats d'interacció), com factors normatius (preferències personals i pressions externes que reforcen l'elecció homògama).⁸³

Diferents treballs assenyalen que el factor social predomina sobre els altres (com l'ètnic o nacional), de manera que l'homogàmia (factor de classe o estatus social) predomina tant en els casos d'endogàmia com en l'exogàmia,⁸⁴ és a dir, que sempre es tendeixen a formar parelles entre persones del mateix nivell socioeconòmic.

En el cas de la població d'Andorra, resulta interessant analitzar la nacionalitat de les parelles (tant si són casades com unions de fet) com a indicador del grau d'interrelació entre els diferents grups nacionals.

Nacionalitat de les parelles

		Nacionalitat home					Total
		Andorrana	Espanyola	Francesa	Portuguesa	Altres	
Nacionalitat dona	Andorrana	398	93	10	6	9	516
		23,6%	5,5%	,6%	,4%	,5%	30,6%
	Espanyola	119	597	13	28	8	765
		7,0%	35,3%	,8%	1,7%	,5%	45,3%
	Francesa	18	18	45	6	1	88
		1,1%	1,1%	2,7%	,4%	,1%	5,2%

⁸² L'homogàmia fa referència a la igualtat o simetria dels cònjuges, i s'utilitza en relació a diverses dimensions: educació (homogàmia educativa), nivell socioeconòmic (homogàmia socioeconòmica) o categoria professional (homogàmia ocupacional), entre altres.

⁸³ Kerckhoff, A. C. (1963): "Patterns of Homogamy in Mate Selection". Anderson, M. (1971): *Sociology of the family*. Penguin, Harmondsworth.

⁸⁴ Rodríguez, D. (2002): Endogamia, exogamia y relaciones interétnicas. Tesis de doctorado en Antropología social y cultural. Universitat Autònoma de Barcelona.
http://www.tesisenxarxa.net/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0223103-184400//drg1de2.pdf

	Portuguesa	8	20	2	188	1	219
		,5%	1,2%	,1%	11,1%	,1%	13,0%
	Altres	20	25	2	3	51	101
		1,2%	1,5%	,1%	,2%	3,0%	6,0%
Total		563	753	72	231	70	1689
		33,3%	44,6%	4,3%	13,7%	4,1%	100,0%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): *Composició de les llars a Andorra*. (dades de l'any 2003)

A partir de les dades d'una enquesta sobre la composició de les llars d'Andorra,⁸⁵ s'observa que gairebé el 76% de les parelles s'han format entre persones de la mateixa nacionalitat (un 24% són de nacionalitat andorrana, un 35% de nacionalitat espanyola, un 3% de nacionalitat francesa, un 11% de nacionalitat portuguesa i un 3% de la resta de nacionalitats), el que indica una clara tendència a la unió entre membres del mateix grup (endogàmia), en relació a l'origen geogràfic.

Entre les parelles en què l'home i la dona són de diferent nacionalitat (un 24% de les parelles), destaquen les formades entre persones andorranes i espanyoles (12%) que també són els col·lectius amb major presència en el conjunt de la població i amb una major proximitat geogràfica i cultural (el 7% de les parelles estan formades per un home andorrà i una dona espanyola i en el 5% la dona és andorrana i l'home espanyol). Les parelles entre persones espanyoles i portugueses representen només un 3% del total (un 2% entre una dona espanyola i un home portuguès i un 1% entre un home espanyol i una dona portuguesa), i prop d'un 2% són parelles formades per una persona de nacionalitat andorrana i una de nacionalitat francesa.

Nacionalitat de la parella en funció de la nacionalitat de la dona

		Nacionalitat home					Total
		Andorrana	Espanyola	Francesa	Portuguesa	Altres	
Nacionalitat dona	Andorrana	398	93	10	6	9	516
		77,1%	18,0%	1,9%	1,2%	1,7%	100,0%
	Espanyola	119	597	13	28	8	765
		15,6%	78,0%	1,7%	3,7%	1,0%	100,0%
	Francesa	18	18	45	6	1	88
		20,5%	20,5%	51,1%	6,8%	1,1%	100,0%
Portuguesa	8	20	2	188	1	219	
	3,7%	9,1%	,9%	85,8%	,5%	100,0%	
Altres	20	25	2	3	51	101	
	19,8%	24,8%	2,0%	3,0%	50,5%	100,0%	
Total		563	753	72	231	70	1689
		33,3%	44,6%	4,3%	13,7%	4,1%	100,0%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): *Composició de les llars a Andorra*. (dades de l'any 2003)

En relació a la nacionalitat de la parella en funció de la nacionalitat de la dona destaca que el 77% de dones andorranes estan amb homes andorranos i el 18% amb espanyols, i de manera similar, el 78% de les dones espanyoles estan amb homes espanyols i el 16% amb andorranos. Un 51% de les dones franceses estan amb homes de la mateixa

⁸⁵ Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): *Composició de les llars a Andorra*. Lleida, Pagès editors. Enquesta telefònica realitzada durant els mesos de juliol i agost del 2003 a una mostra de 2.106 llars del país, obtenint informació sobre les 6.044 persones que residien en aquestes llars. Entre les persones enquestades n'hi havia 1.689 que tenien parella (matrimonis o parelles de fet).

nacionalitat, mentre que un 21% estan amb andorrans i un altre 21% amb espanyols. Les dones portugueses són les que presenten una major endogàmia, ja que el 86% estan emparellades homes portuguesos (només un 9% estan amb homes espanyols). Entre les dones d'altres nacionalitats gairebé un 51% també forma parella amb homes d'altres nacionalitats (tot i que no estan detallades els diferents grups nacionals), un 25% estan amb homes espanyols i un 20% amb andorrans.

Nacionalitat de la parella en funció de la nacionalitat de l'home

		Nacionalitat home					Total	
		Andorrana	Espanyola	Francesa	Portuguesa	Altres		
Nacionalitat dona	Andorrana	398	93	10	6	9	516	
		70,7%	12,4%	13,9%	2,6%	12,9%	30,6%	
	Espanyola	119	597	13	28	8	765	
		21,1%	79,3%	18,1%	12,1%	11,4%	45,3%	
	Francesa	18	18	45	6	1	88	
		3,2%	2,4%	62,5%	2,6%	1,4%	5,2%	
	Portuguesa	8	20	2	188	1	219	
		1,4%	2,7%	2,8%	81,4%	1,4%	13,0%	
	Altres	20	25	2	3	51	101	
		3,6%	3,3%	2,8%	1,3%	72,9%	6,0%	
	Total		563	753	72	231	70	1689
			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Font: Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): *Composició de les llars a Andorra*. (dades de l'any 2003)

En relació als homes, també s'observen proporcions similars: els homes de nacionalitat andorrana estan majoritàriament (71%) amb dones de nacionalitat andorrana (un 21% estan amb dones espanyoles), i els homes espanyols estan majoritàriament (79%) amb dones espanyoles (un 12% amb andorranes). El 62% dels francesos estan amb dones franceses (pel 18% que estan amb dones espanyoles i el 14% que estan amb andorranes), i el 81% dels portuguesos estan emparellats amb dones de la mateixa nacionalitat (un 12% amb dones espanyoles). Entre els homes d'altres nacionalitats, una clara majoria (73%) forma parella amb dones que també són del grup d'altres nacionalitats

Aquestes dades mostren que entre les parelles d'Andorra predomina l'endogàmia en funció de la nacionalitat (que alhora està relacionada amb l'homogàmia), si bé aquesta tendència encara és més accentuada en el cas de les persones de nacionalitat portuguesa i és menys forta entre les persones de nacionalitat francesa.

Resum – Conclusions

En l'anàlisi de la percepció que té la població d'Andorra sobre la immigració i sobre la seva integració a la societat andorrana cal tenir en compte d'una banda l'estructura socioeconòmica del país i les necessitats del mercat laboral (que comporten una gran demanda de mà d'obra immigrada amb unes determinades característiques), i d'altra banda la quantitat i les característiques dels immigrants que han arribat al país i l'efecte que això pot suposar en relació a la identitat cultural i la cohesió social...

Les dades mostren que, en general, la població d'Andorra té una percepció positiva de la immigració (sobretot per la necessitat de mà d'obra) i un reconeixement de que els immigrants han contribuït al desenvolupament econòmic del país. També hi ha una opinió favorable sobre el dret a emigrar (llibertat per viure i treballar en qualsevol país) però sempre sota les condicions que estableixi el país receptor, és a dir, que es considera necessari que hi hagi un control de la immigració.

En l'àmbit laboral, la majoria de la població d'Andorra pensa que els immigrants "ocupen els llocs de treball que no volen els andorrans". En el cas d'Andorra, amb una gran demanda de mà d'obra, es pot interpretar que els immigrants ocupen llocs de treball pels quals no hi ha suficient mà d'obra autòctona i que sense la seva presència quedarien sense cobrir, és a dir, que hi ha una situació de entre treballadors autòctons i immigrants. Però també cal tenir en compte que els immigrants es troben amb un mercat de treball segmentat, en el que ocupen amb major proporció determinades activitats del segment secundari (feines menys qualificades, amb pitjors condicions i menor prestigi o estatus social) que la població autòctona, a causa de l'augment del seu nivell educatiu i de les expectatives laborals, no està disposada a realitzar. És en aquest segment on es pot produir certa competència entre la població autòctona i la immigrada o entre immigrants més antics i nous, ja que es considera que la immigració pot generar cert efecte a la baixa de les condicions laborals en determinats sectors, sobretot on la presència sindical és inferior, per la seva major disponibilitat a acceptar pitjors condicions laborals. Així ho perceben les persones amb menor nivell d'estudis i ocupacions menys qualificades que són les que més consideren que "l'afluència de molts immigrants fa que baixin els salaris" i que "l'arribada de més immigrants dificultarà en el futur l'accés al treball dels andorrans i residents"; és a dir, que veuen els immigrants com a possibles competidors pels mateixos llocs de treball.

Davant aquests arguments cal tenir en compte que, independentment de la presència d'immigrants, alguns sectors ofereixen pitjors condicions laborals perquè només així resulten competitius, i no existirien si no troben mà d'obra adaptable a aquestes condicions. Per una altra banda, el supòsit de que els immigrants treuen els llocs de treball dels autòctons parteix d'una consideració econòmica falsa, ja que es considera que el nombre de llocs de treball és fix, quan de fet es constata que la immigració no fa disminuir els llocs de treball disponibles sinó que en molts casos els augmenta, perquè contribueix al sosteniment de certs sectors econòmics i ajuda a mantenir i crear altres llocs de treball que sense la seva presència no existirien.⁸⁶

⁸⁶ Pajares, M. (2002): "La inserción laboral de las personas inmigradas en Cataluña". CERES.

Si bé a Andorra no es pot afirmar que l'afluència de molts immigrants hagi fet baixar els salaris, sí que es constata que els empresaris demanen una major facilitat per contractar treballadors immigrants (sobretot en els sectors d'hoteleria i serveis turístics), situació que de no estar regulada es podria aprofitar per oferir pitjors salaris i condicions laborals.⁸⁷ En aquest sentit, el Govern defineix la política d'immigració, després d'analitzar la situació nacional del treball i les necessitats socials i econòmiques del país, privilegiant l'accés al treball dels andorrans i dels estrangers residents autoritzats a treballar i obrint el mercat de treball a nous immigrants quan es considera necessari, fixant quotes d'autoritzacions de treball (de forma prioritària pels nacionals d'Espanya i França i dels altres estats membres de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu), i establint el salari que com a mínim ha de percebre el treballador que sol·licita una autorització d'immigració en funció de la seva qualificació (Classificació salarial d'immigració).

Les característiques del mercat laboral andorrà (amb molta oferta de llocs de treball, flexibilitat laboral, rotació, manca de prestacions d'atur, etc.) expliquen, en part, que no s'hagin produït tensions o conflictes entre la població autòctona i immigrada –tensions i conflictes que es podrien produir si hi hagués una major competència pels llocs de treball–, ja que en cas de trobar-se en una situació molt desfavorable els treballadors immigrants poden intentar canviar de feina o opten per marxar del país.

Tot i que fins ara a Andorra no s'han produït conflictes greus entre població autòctona i immigrada, la població tendeix a pensar que “l'augment d'immigrants afavoreix que es produeixin més conflictes socials”. Aquesta percepció probablement està relacionada amb la imatge que sovint transmeten els mitjans de comunicació que vincula la immigració amb delinqüència i conflictivitat social (incidint en la nacionalitat de les persones que cometen un delictes si són estrangeres i donant xifres de delictes comesos per immigrants, que en molts casos només són faltes administratives per la manca de permís de residència). D'altra banda, també es transmet aquesta imatge a través de la legislació europea, amb l'aprovació de convenis on es tracten els temes de criminalitat, terrorisme i tràfic de drogues juntament amb els d'immigració, de manera que es tracta el tema de la immigració com un assumpte d'ordre públic. Aquesta imatge social que condueix a la criminalització de la immigració representa un obstacle per a la integració de les persones immigrants.⁸⁸

En l'àmbit cultural, d'una banda hi ha cert temor entre la població d'Andorra que l'augment del nombre d'immigrants posi en perill la llengua catalana. En un país on la major part de la població és d'origen estranger es fa evident la influència de la immigració en l'àmbit lingüístic i es constata que en alguns àmbits el castellà és predominant. D'altra banda, el fet de conviure amb les persones de diferents procedències es valora més com un enriquiment per a la cultura andorrana que com un element que afavoreixi la pèrdua de la identitat andorrana.

La població d'Andorra també es mostra favorable al manteniment de la diversitat cultural: hi ha un acord majoritari amb que els residents estrangers mantinguin la seva

⁸⁷ Centre de Recerca Sociològica: *Anàlisi de la situació laboral a Andorra*.

⁸⁸ Wagman, D. (2005).

pròpia llengua, costums i les seves creences i pràctiques religioses, sempre que aprenguin la llengua i adoptin costums andorrans. És a dir, la població es mostra a favor de que la incorporació dels immigrants a la societat andorrana es faci en la línia del model multiculturalista o pluralista, ja que no es pretén que els immigrants renunciïn als trets culturals propis (aculturació segons el model assimilacionista), sempre que també aprenguin la llengua i s'adaptin als costums d'Andorra (així es plantejava en l'enunciat de la pregunta).

Des de la perspectiva multiculturalista es considera la integració sociocultural com una unió de la diversitat i no com una uniformització (Solé, 2001). Aquesta integració requereix un procés que comença amb la inserció laboral de l'immigrant que el posiciona en l'estructura social (integració social), i segueix amb l'adopció voluntària dels valors, costums i elements culturals de la societat receptora (integració nacional i cultural). Finalment, es pot arribar a la identificació amb la cultura i la nació mitjançant l'assoliment dels drets, inclosos els drets polítics (integració sociopolítica).

En aquest sentit, l'accés als drets polítics, encara que no sempre garanteix automàticament la integració en altres esferes de la societat, es considera una condició per a la plena integració dels immigrants, ja que suposa l'assoliment de la plena ciutadania. Les restriccions en matèria legislativa poden afavorir els vincles comunitaris dels diferents col·lectius d'immigrants i dificultar la seva integració; així, els vincles entre les persones immigrades del mateix origen creixen en la mesura en que es van fent conscients de les dificultats de la seva integració a la societat receptora.⁸⁹ En aquest cas, és la societat receptora la que dificulta la integració dels grups immigrants, creant una mena d'*incomunicació sociocultural*.⁹⁰

La població d'Andorra està majoritàriament d'acord amb al reconeixement dels drets dels immigrants,⁹¹ com ara el dret al reagrupament familiar, l'accés als llocs de treball en igualtat de condicions que els andorrans i la constitució d'associacions per defensar els seus drets; la majoria de la població també està d'acord, encara que amb menor proporció, amb que els immigrants puguin obtenir més fàcilment la nacionalitat andorrana i puguin disposar de temples propis per practicar la seva religió.

En relació als drets polítics, la majoria de la població es mostra d'acord amb la possibilitat que els residents estrangers establerts de forma estable a Andorra puguin votar a les eleccions comunals i que puguin afiliar-se a partits polítics o sindicats; també es tendeix a estar d'acord, encara que en una proporció més moderada, amb que puguin votar a les eleccions generals. En canvi, en relació al dret a presentar-se com a candidats a les eleccions i ser escollits (sufragi passiu), hi ha més proporció de població en desacord que d'acord.

Pel que fa als principals aspectes relacionats amb la integració dels immigrants, destaca que el més valorat pel conjunt de la població d'Andorra és el fet de parlar català; seguidament es valora com a molt o bastant important viure i treballar a Andorra de

⁸⁹ Pajares, M. (1999).

⁹⁰ De la Parte Cano, I. (1999): "Les fronteres de la frontera andorrana. La construcció social de les identitats". Pujal, C. (coord.): *Atles cartogràfic de les Valls d'Andorra, 1692-1976*. Andorra: Ministeri de Turisme i Cultura del Govern d'Andorra.

⁹¹ Alguns d'aquests drets ja estan regulats per la legislació andorrana: *Llei qualificada d'immigració*, *Llei qualificada de la nacionalitat*, *Llei qualificada d'associacions*...

forma permanent, adaptar-se als costums andorrans, participar en la vida social del país, conèixer la història, geografia i institucions d'Andorra, i tenir amics de nacionalitat andorrana. Sobre la importància de l'adquisició de la nacionalitat andorrana per a la integració dels immigrants, l'opinió està dividida entre els que ho consideren molt o bastant important i els que ho consideren poc o gens important. En canvi, el fet de casar-se amb una persona de nacionalitat andorrana no es considera important per a la integració dels immigrants que viuen a Andorra (la majoria de la població pensa que és poc o gens important).

Per tant, d'una banda la població es mostra d'acord en general amb l'assoliment dels drets socials i polítics dels immigrants, que suposen el seu reconeixement com a ciutadans i que des de la perspectiva teòrica es consideren factors bàsics per a la seva integració en la societat receptora; però d'altra banda la població també considera molt important per integrar-se a Andorra que els immigrants parlin català, que s'adaptin als costums del país, que participin en la vida social i que coneguin la història, geografia i institucions d'Andorra, és a dir, que es valora que hi hagi un interès i un esforç per part dels immigrants per integrar-se... (deures)

En general, la proximitat geogràfica i cultural dels immigrants i la seva permanència al país es relacionen amb una major integració. En aquest sentit, es manifesta l'opinió que els immigrants procedents dels països veïns, especialment els catalans, estan més integrats a la societat andorrana per les similituds culturals (llengua, costums, religió), i perquè en general també són els que van arribar fa més anys.

Entre alguns ciutadans andorrans es percep cert malestar perquè se senten en minoria davant els immigrants que no parlen català (en alguns casos ho atribueixen a una manca d'interès per part d'aquests immigrants), i en alguns casos consideren que l'escassa integració de molts dels immigrants més recents representa un problema de cara al futur (dilueix la identitat andorrana). De totes maneres, també es reconeix que fins ara no hi ha hagut problemes greus amb aquests immigrants, malgrat que no sempre es consideri que estan integrats. La idea que alguns immigrants no aprenen català, s'atribueix sovint a la manca d'interès o perquè consideren que no els resulta necessari (ja sigui perquè es poden comunicar amb altres llengües o perquè pensen estar poc temps a Andorra), però també cal considerar altres motius com la manca de temps per assistir a cursos formatius (en molts casos és difícil compaginar el temps de treball i familiar a causa dels horaris, manca de xarxa familiar, etc., fet que es podria corregir facilitant l'aprenentatge en hores laborals)...

Un factor molt important en relació a la cohesió social és el grau d'interrelacions entre els diferents col·lectius nacionals (relacions familiars, d'amistat, de treball, de veïnatge), ja que són vincles que faciliten la integració en la societat. Degut a que els grups amb més efectius a Andorra són els andorrans i els espanyols (sobretot catalans), és lògic que siguin els dos col·lectius amb els que pràcticament tota la població hi té relació, seguits dels portuguesos i francesos, mentre que amb els col·lectius més minoritaris (britànics, sud-americans, marroquins, filipins, indis) la major part de la població manifesta que no hi tenen cap tipus de relació. En aquets col·lectius amb menys presència a Andorra es constata que les persones que més sovint hi tenen alguna relació són del mateix origen. Les causes d'aquestes escasses relacions interètniques poden estar relacionades amb els diferents àmbits de segmentació social (sociolaboral, juridicopolítica i

lingüísticocultural) que dificultarien una major proximitat entre els diferents grups nacionals ja que no comparteixen molts espais de relació.

També s'observa aquesta tendència en la formació de parelles, és a dir, que en la majoria del casos tant l'home com la dona tenen la mateixa nacionalitat, i en els casos de parelles que s'han format entre persones de diferent nacionalitat destaquen les formades entre persones andorranes i espanyoles (els col·lectius amb major presència en el conjunt de la població i amb una major proximitat geogràfica i cultural). Aquestes dades mostren que en la formació de parelles d'Andorra també predomina l'endogàmia (tendència a formar parella amb persones del mateix grup ja sigui en funció de l'ètnia, origen geogràfic, nacionalitat, religió, etc.), que alhora està relacionada amb l'homogàmia (igualtat o simetria dels cònjuges en relació a factors de classe o estatus social: nivell socioeconòmic, nivell educatiu o de categoria professional).

En resum, les dades analitzades indiquen que la població d'Andorra valora positivament la immigració per la seva contribució a l'economia del país (necessitat de mà d'obra), tot i que també es considera que l'arribada d'immigrants ha d'estar regulada i controlada. En general es percep que la situació dels immigrants en el mercat de treball és de complementaritat (per cobrir els llocs de treball que no volen els andorrans), però el fet que s'incorporin en un mercat laboral segmentat –en el que es troben ocupant en major proporció llocs de treball del segment secundari– fa que també es vegin com a possibles competidors, especialment entre les persones que tenen menys formació i que ocupen els llocs de treball menys qualificats. En l'àmbit cultural, destaca que la població d'Andorra valora el fet de conviure en una societat multicultural més com un enriquiment per a la cultura andorrana que com un element que afavoreixi la pèrdua de la identitat andorrana, i malgrat que hi ha cert temor que per la influència de la immigració perilli la llengua catalana, en general hi ha una opinió favorable al manteniment de la diversitat cultural. D'altra banda, hi ha un acord majoritari amb que els immigrants puguin gaudir de tots els drets socials i de la majoria dels drets polítics, però també es considera important per a la seva integració que els immigrants parlin català, que s'adaptin als costums del país, que participin en la vida social, etc. I pel que fa a les relacions entre les diferents comunitats nacionals dins d'Andorra –segons les dades presentades en aquest treball– són més habituals entre els nacionals andorrans i els espanyols (grups majoritaris i amb una major proximitat cultural) i sobretot entre persones del mateix grup (relacions intraètniques), destacant també en la formació de parelles una clara endogàmia en funció de la nacionalitat (relacionada amb l'homogàmia).

Amb aquests elements, el model d'integració dels immigrants a la societat andorrana que es perfila no és el d'assimilació (aculturació) sinó que tendiria al multiculturalisme. Ara bé, perquè aquest procés d'integració es pugui qualificar d'intercultural s'ha de produir un reajustament cultural i identitari per ambdues parts (població autòctona i població immigrada), que comporta canvis i adaptacions del que es considera propi de cada cultura o transformacions en les pautes culturals pròpies per la relació amb altres tradicions culturals (mestissatge). A més d'aquest reajustament, per afavorir la cohesió social s'ha de construir una nova identitat compartida que sigui compatible amb la de cada grup (configurant una societat amb múltiples identitats creuades per a cada

individu),⁹² procés que es realitza a través del diàleg intercultural a partir del reconeixement i respecte mutu, ja que en cas contrari cada comunitat pot quedar segregada i incomunicada de la resta. Però, com s'ha exposat al llarg del treball, el procés d'integració no es redueix a l'àmbit cultural i identitari sinó que depèn d'altres factors com l'estatus jurídic o la inserció en el mercat laboral de la població immigrada...

Relació integració cultural amb la integració socioeconòmica (mobilitat ascendent...)

⁹² Torres, F. (2001): "La integración de los inmigrantes y algunos de sus obstáculos y fronteras".

BIBLIOGRAFIA

Actis, W.; Pereda, C.; De Prada, M. A. / Colectivo Ioé (1999): *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos: una visión de las migraciones desde España*. València, Universitat de València.

Adellach, B.; Ganyet, R. (1977): *Estadístiques de les Valls d'Andorra*. Andorra, Consell General de les Valls d'Andorra.

Baró, L. (1992): *La política d'immigració a Andorra 1980-1989. Una aproximació al sistema polític andorrà*. Treball d'investigació. Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia.

Bastida i Areny, R.(2001): "Els sistemes educatius a Andorra". *Estudi sobre la joventut al Principat d'Andorra*. Andorra, Càritas Andorrana.

Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. Lleida, Pagès editors.

Batalla, J.; Casals, M.; Micó, J. (2005): *Composició de les llars a Andorra*. Lleida, Pagès editors.

Bricall, J. M. (1975): *Estructura i perspectives de l'economia andorrana*. Barcelona, Edicions 62.

Calvo Buezas, T. (2003): "Inmigración, racismo y multiculturalidad. ¿Gangrena de la sociedad o enriquecimiento mutuo? *Ir Congrés Internacional Multiculturalitat i Ciutadania*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

Calvo, R.; Martínez, G.; Guasch, N. (1989): *Recull estadístic general de la població. Andorra 90*. Andorra, Conselleria de Treball i Benestar Social del Govern d'Andorra.

Centre de Recerca Sociològica (2003): *Anàlisi de la situació laboral a Andorra*. Andorra, Institut d'Estudis Andorrans.

Centre de Recerca Sociològica: *Observatori segon semestre 2007*. Disponible a: <<http://www.iea.ad/cres/observatori/observatori.html>>

Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997): *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona, Alta Fulla.

Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004): *El segle XX. La modernització d'Andorra*. Lleida/Andorra, Pagès editors/Cambra de Comerç, Indústria i Serveis.

Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (2008): *Tercer informe sobre Andorra*. Estrasburg, Consell d'Europa.

De la Parte Cano, I. (1999): "Les fronteres de la frontera andorrana. La construcció social de les identitats". Pujal, C. (coord.): *Atles cartogràfic de les Valls d'Andorra, 1692-1976*. Andorra: Ministeri de Turisme i Cultura del Govern d'Andorra.

De Lucas, J. (2003): "Sobre las condiciones de ciudadanía en la sociedad multicultural". *1r Congrés Internacional Multiculturalitat i Ciutadania*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

Delgado, M. (1998): *Diversitat i integració*. Barcelona, Empúries.

Estivill, J. (1979): *La immigració a Andorra*. Andorra, Departament de Població del Consell General.

González, A. (2002): "Efectos macroeconómicos de la inmigración. Impacto sobre el empleo y los salarios de los nativos". *Papers: Revista de sociologia*, núm. 66. Universitat Autònoma de Barcelona.

Herrera, E. (1994): "Reflexiones en torno al concepto de integración en la sociología de la inmigración", *Papers: Revista de sociologia*, núm. 43. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.

Herrera, E. (1998): "La incorporació d'immigrants a societats d'arribada". *Revista catalana de sociologia*, núm. 6. Institut d'Estudis Catalans. Disponible a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000043%5C00000030.pdf>>

Kerckhoff, A. C. (1963): "Patterns of Homogamy in Mate Selection". Anderson, M. (1971): *Sociology of the family*. Penguin, Harmondsworth.

Ministeri de Justícia i Interior. Departament de Treball: *Recull d'estadístiques de població, any 2007*.

Ocaña, J. C: "La Unión europea: el proceso de integración y la ciudadanía europea". Disponible a: <<http://clio.rediris.es/udidactica/ciudad europea.htm>>.

Oró i Vendrell, M. (2001): "Economia i fet migratori". *Curs de Polítiques d'immigració a Catalunya 2000-2001*. Barcelona, Institut Català de la Mediterrània.

Pajares, M. (2002): "La inserción laboral de las personas inmigradas en Cataluña". CERES (Centre d'estudis i recerca sindical).

Pajares, M. (1999): *La inmigración en España*. Barcelona, Icaria.

Rodríguez, D. (2002): *Endogamia, exogamia y relaciones interétnicas*. Tesis de doctorat en Antropologia social i cultural. Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible a: <http://www.tesisenxarxa.net/TESIS_UAB/AVAILABLE/TDX-0223103-184400//drg1de2.pdf>

Rodríguez, D. (2007): "Inmigración y modelos de incorporación: contextos, claves del debate y tendencias de futuro". *Políticas y modelos de acogida. Una mirada transatlántica: Canadá y Alemania, Francia y los Países Bajos*. Documentos CIDOB, serie: migraciones, número 12. Barcelona, Fundació CIDOB.

- Ros Pascuet, F. (2001): *Evolució, estructura i dinàmica demogràfica andorrana*. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports del Govern d'Andorra.
- Ruiz de Olabuénaga, J. I. (2000): *Inmigrantes*. Madrid, Acento.
- Sáez, L. et al. (2006): *Estudi sociològic sobre la infància i la conciliació de la vida personal, familiar i laboral a Andorra*. Lleida, Pagès editors.
- Samper L. (coord.) (2002): *Integració dels immigrants a Lleida: noves i velles migracions*. Lleida, Pagès.
- Santos, M. (2008): *Quin sabor té un "Sumol" a 2.200 metres d'altitud?. Identitat, integració i xarxes socials dels ciutadans portuguesos a Andorra*. Lleida, Pagès editors.
- Servei de Política Lingüística (2005): *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-2004)*. Govern d'Andorra, Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació.
- Solé, C. (1981): *Integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. Madrid, CIS.
- Solé, C. et al. (2001): *El impacto de la inmigración en la economía y en la sociedad receptora*. Barcelona, Anthropos.
- Solé, C. (2001): "Inmigració econòmica". *Curs de Polítiques d'immigració a Catalunya 2000-2001*. Barcelona, Institut Català de la Mediterrània.
- Stolcke, V. (1994): "Europa: Nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión". *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona, Virus.
- Tapinos, G. (1987): *Rapport sur l'immigration en Andorre. Diagnostic et perspectives*. París, exemplar mecanografiat.
- Torres, F. (2001): "La integración de los inmigrantes y algunos de sus obstáculos y fronteras". Ponència presentada en el seminari *Prioridades de una política europea de inmigración*. Instituto Internacional de Sociología Jurídica. Oñati.
- Wagman, D. (2005): "Integración e inmigración". Texto para el seminario *Inmigración y Seguridad*. Disponible a <<http://www.sosracismomadrid.es/descargas/7.html>>

BIBLIOGRAFIA REFERIDA

Glazer, N. (1983): *Ethnic dilemas, 1964-1982*. Cambridge, Harvard University Press.

Gordon, M. (1964): *Assimilation in American Life*. Nova York, Oxford University Press.

Oriol, M. (1988): "Perspectives du pluralisme". *Revue Européenne des Migrations Internationales*, volum 4, núm. 1 i 2. Poitiers, Université de Poitiers.

Salt, J. (1991): "Evolución actual y futura de las migraciones internacionales referentes a Europa". *IV Conferencia de ministros europeos responsables de asuntos de migración*. Luxemburg, Consell d'Europa.

Sartori, G. (2001): *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo y extranjeros*. Madrid, Taurus.

LLEIS

Conveni entre el Principat d'Andorra i la República Portuguesa relatiu a l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals, del 18-10- 2007

Decret del Consell General del dia 29 de juliol de 1981.

Llei 2/2008, d'inversions estrangeres al Principat d'Andorra.

Llei 6/2008, del 15 de maig, d'exercici de professions liberals i de col·legis i associacions professionals.

Llei de l'Escola Andorrana, de 2-5-89.

Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, de 16-12-99.

Llei qualificada d'associacions, del 15 de desembre del 2000.

Llei qualificada d'immigració, de 14-5-2002.

Llei qualificada de la nacionalitat, de 3-9-93.

Llei qualificada de la nacionalitat, de 5-10-95.

Proposta de ratificació dels Convenis entre el Principat d'Andorra, el Regne d'Espanya i la República Francesa relatiu a l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals i a la circulació i el sojorn al Principat d'Andorra dels nacionals d'estats tercers, de 14-6-2001.

Reglament de Societats Mercantils, aprovat pel Consell General el dia 19 de maig de 1983.

Reglament per a l'apreciació de la suficient integració a Andorra, de 3-5-96.